

Constitutie: kunst- of vliegwerk?

Colofon

Redactie: Fred Bergman en Bart van Aalst
Europese Beweging Nederland © 2003

Overname met bronvermelding toegestaan
Foto voorzijde: © Europese Commissie Audiovisuele Bibliotheek
Foto achterzijde: © Europese Conventie

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Maatschappelijke organisaties	7
AEGEE-Groningen	
CNV*	
Consumentenbond*	
Europese Beweging Nederland (EBN)	
Europese Liga voor Economische Samenwerking (ELES)*	
FNV*	
Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling	
Interkerkelijk Vredesberaad (IKV)*	
LTO Nederland*	
Nationale Jeugdraad	
Nederlands Helsinki Comité (NHC)*	
Nederlandse Vrouwen Raad (NVR)* en de Nederlandse coördinatie van de Europese Vrouwenlobby (NVR en Vrouwen Alliantie)	
Raad der Europese Gemeenten en Regio's, Sectie Nederland (REGR)*	
Stichting Natuur en Milieu (SNM)	
Tiyé International	
Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en Interprovinciaal Overleg (IPO)	
Vereniging VNO-NCW*	
Politieke partijen en politieke jongerenorganisaties	39
CDA*	
CDJA*	
ChristenUnie	
D66*	
GroenLinks*	
Jonge Democraten (JD)*	
JOVD*	
Jonge Socialisten in de PvdA (JS)*	
LPF	
PvdA*	
SGP	
SP	
VVD*	
EBN-werkgroep Europese grondwet	63
Lijst van personen die hun medewerking hebben verleend	71

De met een asterisk gemerkte organisaties zijn aangesloten bij de Europese Beweging Nederland

Voorwoord

In juni vorig jaar publiceerde de Europese Beweging Nederland (EBN) haar rapport *Vernieuwing via Conventie. Visies op de toekomst van de EU*. Het rapport vormde de neerslag van een rondvraag onder ruim dertig bij de EBN aangesloten maatschappelijke organisaties en politieke partijen in Nederland over hun denkbeelden ten aanzien van een toekomstig 'Europa'. Aanleiding voor deze enquête was natuurlijk de start van de Europese Conventie eerder dat jaar.

De aftrap van het project vond plaats in de grote zaal van de SER op 9 april 2002 toen de Nederlandse Conventieleden zich presenteerden aan vertegenwoordigers van het Nederlandse maatschappelijke middenveld. Daarna was de *civil society* aan de beurt om haar ideeën en opvattingen over de toekomst van de EU bij de Conventieleden en voor het voetlicht te brengen. Het rapport toonde aan dat hieraan behoefte bestond. De conclusies uit het rapport vormden het uitgangspunt voor een debat tussen Nederlandse Conventieleden en vertegenwoordigers van de *civil society* in september 2002.

Tegelijkertijd boog een ad-hoc-werkgroep van de EBN, onder voorzitterschap van prof. dr. D.H.M. Meuwissen, zich over de vraag hoe het nieuwe grondwettelijke verdrag van de Unie inhoud moest krijgen. In de werkgroep werd een stevig debat gevoerd, alleen al gemeten naar het aantal door de leden geproduceerde discussiestukken. Naar buiten toe vertaalde haar activiteiten zich in twee persberichten (maart en juni 2003) in reactie op delen van het ontwerpverdrag die door de Conventie werden gepubliceerd.

Deels in samenwerking met anderen, organiseerde de EBN in 2003 opnieuw verschillende publieksdebatten over de voortgang in het werk van de Conventie. Het lag daarom voor de hand dat de maatschappelijke organisaties en politieke partijen ook zouden worden gevraagd naar hun mening over het Conventieresultaat. Na de zomer werden zij daarom opnieuw benaderd. Een groot aantal ging op het verzoek in. Het voorliggende rapport, getiteld *Constitutie: kunst- of vliegwerk?* Bevat hun bijdragen. Het vormt daarom samen met het rapport *Vernieuwing via Conventie* een tweeluik.

Met de hernieuwde enquête onder de organisaties en politieke partijen op haar platform (maar ook daarbuiten) wilde de EBN benadrukken dat het debat over de toekomst van de EU met de presentatie van ontwerpverdrag door de Conventie allerminst is afgelopen. De besluitvorming over het nieuwe Europese verdrag krijgt een vervolg in de IGC en het nieuwe verdrag moet aansluitend door ons parlement worden geratificeerd, waarschijnlijk nadat het Nederlandse volk zich hierover in een referendum heeft kunnen uitspreken. Het leek daarom nuttig de opvattingen van verschillende maatschappelijke organisaties overzichtelijk bijeen te brengen voor eenieder die daarin is geïnteresseerd. Het rapport sondeert hoe het is gesteld met de betrokkenheid bij het integratieproces en hoe tevreden de organisaties zijn met de vernieuwing die in de EU gaande is en die in het ontwerpverdrag tot uitdrukking komt.

Met het voorleggen van een vraag over een raadplegend referendum, wil de EBN nadrukkelijk ook de brug naar 2004 slaan. Wat de inzet zal zijn van dit referendum is bij het schrijven van dit voorwoord nog niet duidelijk, wat overigens ook in de antwoorden op deze vraag tot uitdrukking komt. Dat 2004 echter een cruciaal jaar wordt voor 'Europa' en voor Nederland in 'Europa' staat nu al vast.

Wim van Eekelen,
Voorzitter

Maatschappelijke organisaties

AEGEE-Groningen

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

AEGEE-Groningen maakt deel uit van het AEGEE-netwerk van 240 antennae (plaatselijke AEGEE-afdelingen – red.) over heel Europa, met als doel integratie van studenten in Europa (en ook van buiten de EU) te bevorderen. De twee belangrijkste elementen van de ontwerpgrondwet voor onze organisatie zijn dan ook die van cultuur en onderwijs.

Onze organisatie hecht met name belang aan Artikel III-181 over cultuur, waar onder andere gesproken wordt over ondersteuning van culturele activiteiten. De doelstellingen van AEGEE stemmen volkomen overeen met dit deel van de grondwet. AEGEE bevordert immers *'culturele uitwisseling op niet-commerciële basis'*, waarover ook in Artikel III-181 lid 2 wordt gesproken.

Naast het culturele aspect houdt AEGEE zich ook bezig met onderwijs voor studenten in Europa, zoals in Artikel III-182 besproken wordt. Als een van de grondleggers van het uitwisselingsprogramma *Erasmus* vindt AEGEE mobiliteit van studenten een zaak van groot belang. Daarom voeren wij actie tegen ingewikkelde douanebepalingen en juichen wij samenwerking tussen universiteiten in zaken als erkenning van diploma's en studiepunten toe.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Omdat AEGEE een niet-politieke en een niet-religieuze organisatie is, vinden wij een verwijzing naar het christendom in de grondwet niet noodzakelijk, zeker omdat sommige van onze antennae zijn gevestigd in gebieden waar de meerderheid van de bevolking een ander geloof belijdt. Wij kijken liever naar de toekomst in een uitgebreid 'Europa', waar ongetwijfeld verschillende religieuze stromingen vertegenwoordigd zullen zijn.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadgevend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Een referendum is zeer belangrijk om via een democratische weg te bepalen of de bevolking het ook eens is met het grondwetsvoorstel. Democratie is een van de basisprincipes van AEGEE. Een voorwaarde is dat Nederland eerst goed op de hoogte wordt gebracht van de inhoud van de Europese grondwet. Daarom stelt AEGEE-Groningen zich ten doel om met gebruik van alle mogelijke middelen de studentenbevolking van Groningen hierover te informeren.

CNV

In de beantwoording in 2002 van de vragen van de EBN over de kernboodschap richting Nederlandse conventieleden was het CNV helder. In de eerste plaats dient een verdergaande Europese invloed op sociaal-economisch beleid te leid en tot mogelijkheden om de sociale dimensie meer nadruk te kunnen geven. In de tweede plaats was de CNV van mening dat de Europese Conventie ervoor zou moeten zorgen dat er heldere besluitvormingsregels zouden komen, met volledig respect voor het subsidiariteitsprincipe. Hierdoor zou een deel van het wantrouwen van de Europese burger tegenover 'Europa' kunnen worden weggenomen, zou het democratische gehalte van de EU kunnen worden versterkt en zou de EU-besluitvorming niet verlamd worden, ten gevolge van de toetreding van tien nieuwe lidstaten.

Vooraf zij opgemerkt dat het CNV in de eerste plaats een maatschappelijke organisatie is op het terrein van arbeid en inkomen. Het CNV beoordeelt de Conventieresultaten dan ook primair vanuit deze invalshoek en niet als politieke partij die integrale afwegingen maakt.

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

Ten eerste de vraag wat voor het CNV hét belangrijkste element uit de Conventietekst is waarvan wij graag zouden willen zien dat de IGC hieraan vasthoudt. Indien slechts één punt voorgedragen mag worden, dan is dat de nieuwe formule van de gekwalificeerde meerderheidsbesluitvorming. Hiervan vindt het CNV dat het tijdens de IGC niet meer sterk veranderd mag worden. De nieuwe formule is beter te begrijpen dan de formule zoals die in Nice is overeengekomen. Op deze manier wordt tegemoetgekomen aan het CNV-standpunt dat heldere besluitvormingsprocedures essentieel zijn.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Op een aantal punten zou het in ieder geval goed zijn om de tekst nog aan te passen. Het CNV acht meer aandacht noodzakelijk voor de bepalingen over beleid in deel III. In onze visie vragen met name de mogelijkheden om de sociale dimensie van de EU te versterken aandacht.

In de SER¹ hebben we onder andere overeenstemming bereikt over de volgende punten. In de Afdeling 'Het sociaal beleid' (Artikelen III-103 tot en met III-110) blijven harmonisatie, coördinatie (met het oog op vrijmaking van het werknemersverkeer) en open coördinatie van sociaal beleid door elkaar lopen (zie in het bijzonder de Artikelen III-104 en III-107) en wordt geen definitie van een richtsnoer gegeven. Mede daardoor dreigt ook het nieuwe verdrag op dit punt voor niet-ingewijden ondoorgrondelijk en een bron van misverstanden te zijn. Een betere redactie zou de leesbaarheid – en daarmee de herkenbaarheid voor burgers – sterk kunnen verbeteren.

Artikel III-104 is nagenoeg conform aan Artikel 137 VEG. De verruiming van de meerderheidsbesluitvorming in het ontwerpverdrag heeft betrekking op aspecten van sociaal beleid die direct samenhangen met de vrijheden en het functioneren van de interne markt (zie Artikelen III-21, III-26 en III-168.b). In de SER heeft de vakbeweging aandacht gevraagd voor de noodzaak om Artikel III-104 lid 6 te schrappen, maar hierover kon geen unaniem standpunt worden opgesteld met de werkgevers. Lid 6 van dit artikel bepaalt dat de voorgaande leden niet van toepassing zijn op de beloning, het recht van vereniging, het stakingsrecht of het recht tot uitsluiting. Dit kan volgens de vakbeweging op gespannen voet gaan staan met Artikelen II-12 en II-28.

¹ Het volgende is deels gebaseerd op het onlangs uitgebrachte SER-advies *Van Conventie naar IGC*.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadgevend referendum in Nederland over de definitieve tekst aan de grondwet voor Europa?*

Ten slotte een antwoord op de vraag hoe het CNV staat tegenover een raadgevend referendum over de grondwet voor Europa. Allereerst geef ik een aantal criteria welke het CNV als vakbond in het algemeen hanteert en die bruikbaar zijn bij het beantwoorden van deze vraag. Ik sluit af met een strikt persoonlijk standpunt ten aanzien van het houden van een referendum.

Ten eerste is het CNV overtuigd van de waarde van democratische besluitvormingsprocedures. Het wijzigen van de Nederlandse grondwet is een voorbeeld van hoe zorgvuldig moet worden omgegaan met staatsrechtelijke vernieuwing; twee keer moet het parlement instemmen met een grondwetswijziging. Ten tweede staat de EU nog veel te ver af van de burgers, wat een gevaarlijke situatie is. In 2002 hebben we immers geleerd hoe latent aanwezige onvrede in de samenleving plotseling naar boven kan komen.

Persoonlijk ben ik een groot voorstander van een referendum, maar het CNV heeft hier geen officieel standpunt over ingenomen. De reden voor mijn positieve houding ten opzichte van een referendum is dat de voorgestelde ontwerpgrondwet voor Europa minimaal zo ingrijpend is als een Nederlandse grondwetswijziging. De burger moet daarom mijns inziens óf door middel van parlementsverkiezingen de mogelijkheid krijgen nieuwe volksvertegenwoordigers te kiezen óf zich rechtstreeks kunnen uitspreken over deze ingrijpende ontwikkeling.

De angst dat het referendum gebruikt zal worden om de onvrede over andere Europese onderwerpen tot uiting te brengen is wellicht tot op zekere hoogte terecht, maar angst is ook hier weer een slechte raadgever. Juist de burgers de kans ontnemen om zich uit te spreken, leidt op termijn tot grote gevaren, getuige de Tweede-Kamerverkiezingen van 2002. Het kabinet en de politieke partijen staan nu voor de uitdaging om aan de burgers uit te leggen waarom 'Europa' uitermate belangrijk is. De opiniepeilingen laten ook zien dat angst voor een afwijzing onterecht is.

Ik vind het teleurstellend dat de Tweede Kamer besloten heeft om een raadgevend referendum in te stellen, in plaats van zich aan de uitslag gebonden te achten. In een democratie is het niet te verdedigen dat burgers zich mogen uitspreken en de politiek zich tegelijk het recht voorhoudt om de wens van de burgers naast zich neer te leggen. Daarom is het een uitdaging voor alle partijen om voor het referendum al duidelijk te maken onder welke voorwaarden (opkomst, stemverhouding) ze zich neerleggen bij de uitslag.

Het CNV heeft overigens (nog) geen standpunt ingenomen over de vraag of het zijn leden een stemadvies zal geven.

Consumentenbond

Het vergroten van de betrokkenheid van Europese burgers bij de besluitvormingsprocessen in 'Europa' moet volgens de Consumentenbond het resultaat zijn van de IGC (Intergouvernementele Conferentie). Daarbij moet aangehaakt worden bij de constatering dat veel Europese besluitvorming direct raakt aan de rol van de burger als consument. Een prominente positie van de consument in een Europese grondwet is dus van groot belang.

In het ontwerpverdrag is voor consumenten nog maar weinig nieuws te vinden. De Consumentenbond is bezorgd over het feit dat consumentenbelangen nog niet centraal genoeg staan. De rol van de interne markt, de harmoniserende regelgeving die deze met zich meebrengt en de actieve rol die van consumenten op markten gevraagd wordt, vragen om een behoorlijke inbedding van consumentenrechten in de Europese grondwet. Wij zijn van mening dat het concept van de Europese grondwet, zoals dit in juli werd gepresenteerd, deze belangen van consumenten onvoldoende recht doet.

De ontwerpgrondwet ontbeert een heldere positie over de rol van de consument op de interne markt. Het commentaar van Europese consumentenorganisaties heeft zich mede daarom ook in de afgelopen jaren toegespitst op de invulling van Artikel 153 van het *Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap*. Dit artikel verwoordt de opdracht van de Unie om de consument mee te wegen en deel te laten zijn van de processen om te komen tot een interne markt. Over de uitvoering en inbedding van die consumentenbelangen in andere beleidsgebieden zijn Europese consumentenorganisaties echter nog verre van tevreden. De Consumentenbond vindt dat het nu het moment is om dit recht te zetten. Daarom zijn wij van mening dat de volgende onderdelen van het ontwerpverdrag verbetering behoeven:

- De Consumentenbond is ontevreden over het feit dat consumenten geen onderdeel zijn van Artikel I-3 over de doelstellingen van de Unie. Consumentenwelzijn net zoals milieu, werkgelegenheid en een hoog concurrentievermogen opnemen als een onderdeel van Artikel 3 derde lid, zou een sterk signaal zijn voor consumenten. Het zou aanvullende pressie betekenen op de Europese Instellingen om de integratie van consumentenbelangen in andere beleidsgebieden daadwerkelijk te laten gebeuren. Wij hopen dat dit punt geagendeerd zal worden door de Nederlandse regering.
- De Consumentenbond vindt dat Artikel III-132 aangescherpt moet worden. Het is van belang voor consumentenorganisaties dat dit artikel nog steeds garandeert dat lidstaten de mogelijkheid hebben om meer te doen dan door de EU wordt voorgesteld. Het laat de mogelijkheid om regelingen te treffen die verder te gaan dan harmonisatiemaatregelen voorschrijven. Desondanks willen wij meer zekerheid dat consumentenbeleid gelijkwaardig is aan andere beleidsgebieden zoals transport, milieu of landbouw. Aangezien dit artikel nog steeds verwijst naar Artikel III-65 (voorheen Artikel 95) over de interne markt lijkt het alsof consumentenbeleid ondergeschikt is aan de interne markt, terwijl de interne markt consumenten moet dienen en niet andersom.
- *Het Handvest van de Grondrechten van de Unie* is opgenomen in het grondwettelijk verdrag en benadrukt in Artikel II-38 over consumentenbescherming dat *'[i]n het beleid van de Unie zorg [wordt] gedragen voor een hoog niveau van consumentenbescherming'*. Wij zijn van mening dat dit artikel verder uitgewerkt en verdiept moet worden. De Amerikaanse president J.F. Kennedy formuleerde in de jaren zestig vijf (later tot acht uitgebreide) internationaal geaccepteerde consumentenwaarden, namelijk 'toegang', 'keuzevrijheid', 'kwaliteit', 'waar voor je geld', 'informatie', 'veiligheid', 'klacht- en verhaalmogelijkheden' en 'duurzaamheid'. Deze consumentenwaarden moeten volgens de Consumentenbond expliciet benoemd worden in de Europese grondwet.

De Consumentenbond vindt dat consumentenwaarden een intergraal onderdeel moeten zijn van alle beleidsgebieden van de Europese Unie. Mede daarom zijn wij tevreden met de opname van die opdracht in deel III van het ontwerpverdrag: *'Met de eisen terzake van consumentenbescherming wordt rekening gehouden bij de bepaling en uitvoering van het beleid en de maatregelen van de Unie op andere gebieden.'* Wij hopen dat deze algemene bepaling een mate van zekerheid biedt waardoor consumentenbeleid in overweging zal worden genomen bij beslissingen op alle andere beleidsgebieden en dat daarmee de integratie van consumentenbeleid uiteindelijk in de praktijk zal gebeuren. De Consumentenbond heeft er vooralsnog onvoldoende vertrouwen in dat alleen deze regels de rol van de consument op de interne markt zullen bestendigen en versterken.

Ten aanzien van de vraag of er een raadgevend referendum over de Europese grondwet moet worden gehouden, staat de Consumentenbond neutraal. Wanneer een raadgevend referendum een feit is, zullen wij bezien of en in welke mate is tegemoetgekomen aan de belangen van de Europese burger als consument. Dit zullen wij eventueel communiceren, waarbij wij zoals altijd de geïnformeerde keuze aan de consument zullen overlaten.

Concluderend:

- Internationaal geaccepteerde consumentenwaarden moeten worden opgenomen in een Europese grondwet;
- De positie van de consument moet een integraal onderdeel en een toets zijn van Europese wet- en regelgeving;
- Het consumentenbelang blijft in Europese besluitvorming vaak onderbelicht. Een Europese grondwet moet zich uitspreken voor een redelijke balans tussen de belangen van het bedrijfsleven en de consumenten.

Europese Beweging Nederland (EBN)

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De Europese Beweging Nederland (EBN) is van oordeel dat het belang van de ontwerpgrondwet vooral schuilt in het feit dat de Conventie een evenwichtig en samenhangend verdrag heeft ontworpen, waarmee – wanneer het van kracht wordt - de daadkracht en effectiviteit van de EU zullen zijn vergroot, haar besluitvorming democratischer en transparanter is gemaakt en een evenwichtige taak- en bevoegdhedenverdeling tussen de EU en de lidstaten en tussen de EU-instellingen onderling tot stand is gebracht. Het voorgestelde verdrag is een duidelijke stap vooruit ten opzichte van het thans geldende *Verdrag van Nice*. De EBN zou graag zien dat het ontwerp in zijn samenhang wordt gerespecteerd door de Intergouvernementele Conferentie, en om dezelfde reden onthoudt zij zich van een beoordeling van de afzonderlijke bepalingen in het ontwerpverdrag.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Het is voorstelbaar dat de ontwerpgrondwet op onderdelen kan worden verbeterd, maar de EBN acht het niet opportuun en wenselijk om op deze wijze naar de ontwerpgrondwet te kijken. De verdragtekst is het resultaat van consensus en compromisvorming binnen de Conventie en beantwoordt aan de vooraf gestelde doelstellingen. Ieder streven van een lidstaat elementen uit de ontwerpgrondwet naar eigen inzicht te willen veranderen, leidt onherroepelijk tot het streven van weer andere lidstaten op andere punten wijzigingen door te willen voeren. Het zorgvuldig opgebouwde bouwwerk dat gekenmerkt wordt door evenwichtigheid en samenhang, loopt zo een gereede kans als een kaartenhuis ineen te storten. Dan zou uiteindelijk een verdrag kunnen overblijven dat in niets van het *Verdrag van Nice* blijkt te verschillen.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Binnen de Europese Beweging Nederland en op haar platform verschillen de meningen over de wenselijkheid van een raadplegend referendum. Politiek feit is echter dat in 2004 in Nederland over het nieuwe EU-verdrag een raadplegend referendum zal worden georganiseerd. De inzet van de EBN hangt af van het uiteindelijke resultaat van de IGC die thans gaande is. Wanneer de IGC het Conventieresultaat zal respecteren, zal de EBN zich inzetten om het belang en de meerwaarde van het nieuwe verdrag bij de Nederlandse burger voor het voetlicht te brengen, zonder dat daarbij wordt voorbijgegaan aan de kritische kanttekeningen, vragen en twijfels die hierover bij sommige burgers leven. De EBN is van mening dat met de voorliggende ontwerpgrondwet op vele terreinen vooruitgang is geboekt, zowel voor de EU als voor de afzonderlijke lidstaten, en dat dit in een open dialoog met de Nederlandse burger duidelijk kan worden gemaakt. Zij vindt daarom dat Titel 1, Artikel 1 van de ontwerpgrondwet terecht spreekt over een grondwet ‘die geïnspireerd wordt door de wil van de burgers en staten van Europa om hun gemeenschappelijke toekomst op te bouwen’.

Europese Liga voor Economische Samenwerking (ELES)

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

ELES – die vanaf het begin het werk van de Europese Conventie nauwgezet heeft gevolgd - verwelkomt het Conventieresultaat, zoals dat tot uitdrukking komt in de ontwerpgrondwet. Zij constateert dat vele onderdelen van dit ontwerp - dat berust op een zeer brede consensus onder de Conventieleden - beantwoorden aan de vooraf geformuleerde doelstellingen van een transparanter, daadkrachtiger en verantwoordelijk 'Europa'. De aldus behaalde resultaten zullen de beeldvorming over de EU bij het grote publiek belangrijk verbeteren. ELES scheidt voldoening uit het feit dat deze uiting van multinationale democratie het mogelijk heeft gemaakt de verwachtingen van grote en kleine staten duidelijk met elkaar te verzoenen. Ook toont zij zich zeer tevreden over het feit dat de Conventiewerkzaamheden plaatsvonden in een sfeer van efficiency en openheid, ondanks een gebrek aan verslaglegging door de media.

ELES erkent dat, zoals bij ieder compromis, dit ontwerp niet voldoet aan ieders verwachtingen, en een aantal lacunes, onzekerheden en risico's in zich bergt. Het legt tevens een zeker gebrek aan ambitie en visie aan de dag ten aanzien van enkele fundamentele zaken, zoals het besluitvormingsproces en ten aanzien van de middelen die de Unie in staat moeten stellen haar internationale verantwoordelijkheden te nemen.

Niettemin wenst ELES de IGC erop te wijzen dat iedere wijziging van die onderdelen in het ontwerpverdrag, die het fundament vormen onder het evenwichtige en zwaar bevochten compromis, de aanvaarding van de grondwet en de daarin vastgelegde doelstellingen in gevaar kunnen brengen. ELES is daarom bereid haar steun te verlenen aan het ontwerp van de Conventie. In ieder geval dringt ELES erop aan dat ieder amendement dat wordt voorgesteld ten doel heeft, niet het verkleinen van voortgang die met het ontwerp is bereikt, maar daarentegen het zodanig te verbeteren dat de uitgebreide Europese Unie een institutioneel raamwerk wordt verschafte dat noodzakelijk is voor doeltreffend en democratisch bestuur, dat tevens dicht bij de burgers staat.

Om deze redenen doet ELES een beroep op de IGC om haar goedkeuring te hechten aan de hoofdlijnen en de geest van de ontwerpgrondwet, om de Conventieleden geluk te wensen met het resultaat van hun werk, en de evenwichtigheid van het document te respecteren. Ook dient de IGC ervoor te zorgen dat haar werkzaamheden transparant zijn, betrekking zullen hebben op de hoofdpunten uit de Conventie, en de democratische legitimiteit van de grondwet zullen behouden met passende voorstellen.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Zoals gezegd, stelt ELES zich op het standpunt dat de ontwerpgrondwet ongewijzigd moet worden overgenomen door de IGC. Het huidige voorstel mag alleen dan worden aangevuld, wanneer die maatregelen naar verwachting de effectiviteit van de grondwet zullen vergroten. Vanuit dit oogpunt zou het wenselijk zijn de toevlucht tot besluitvorming bij eenparigheid van stemmen op bepaalde terreinen te verminderen, in het bijzonder met betrekking tot de eigen middelen. Ook zouden landen die de meest verregaande samenwerking zijn overeengekomen op de beleidsterreinen van euro, defensie, veiligheid en justitie de mogelijkheid moeten krijgen om door versterkte samenwerking deze maatregelen ten uitvoer te leggen en verder te ontwikkelen, zonder dat deze samenwerking kan worden gedwarsboomd door landen die een zodanig uitgangspunt verwerpen. Ook dringt ELES erop aan dat er een herzieningsprocedure voor de grondwet wordt vastgesteld geïnspireerd door de procedures van de Conventie en onderworpen aan meerderheidsbesluitvorming

Bovendien is ELES, door waar zij voor staat, gehouden de noodzaak te benadrukken van de voltooiing van de EMU door het versterken van de economische Unie, door haar een efficiënt en permanent management te verschaffen, evenals het vermogen een betere coördinatie van het economisch beleid te bevorderen. Ten aanzien van het laatste zou het raadzaam zijn dat de Commissie een belangrijke rol speelt in het tot stand brengen van de globale richtsnoeren van het economisch beleid, in het voltooiën van de Interne Markt, en in het scheppen van waarborgen voor een deugdelijk functioneren van het *Groei- en Stabieleitspact*, waarbij ook nationale parlementen betrokken zouden moeten worden. Bovendien, zou de eurozone moeten kunnen profiteren van een gemeenschappelijke zetel in internationale en monetaire instellingen en instituties.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

-

FNV

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De FNV is een groot voorstander van de nieuwe Europese grondwet. 'Europa' heeft een heel eigen waarde en staat voor veel regelgeving die direct van invloed is in Nederland. Het is ook erg belangrijk dat de burger weet waar hij aan toe is, en dat hij op een heldere en overzichtelijke wijze kan zien welke bevoegdheid 'Brussel' heeft en wat zijn rechten ten opzichte van 'Brussel' zijn.

Het is tijd voor een Europese grondwet, waarin de wederzijdse rechten en verplichtingen van 'Brussel' en 'Den Haag', evenals van 'Brussel' en de burgers helder vervat zijn. Het is tijd voor een grondwet die vorm geeft aan democratische beginselen, aan democratisch gelegitimeerde instellingen, en aan bescherming van de grondrechten van de burger.

De totstandkoming van een Europese grondwet is een historische stap. Maar de weg blijft lang. De komende jaren zullen de Europese instellingen er hard aan moeten werken om alle mooie uitgangspunten uit de grondwet ook daadwerkelijk vorm te geven in de praktijk. *'The proof of the pudding is in the eating.'*

Met andere woorden, er moet nog veel gebeuren wil de EU echt een sociaal 'Europa' van de burger worden. Dit kan niet zozeer geregeld worden door een grondwet, maar moet in de praktijk zijn uitwerking krijgen. Een grondwet is een eerste, belangrijke stap in de goede richting.

De ontwerpgrondwet heeft naar het oordeel van de FNV zeker een meerwaarde ten opzichte van de bestaande verdragen. Dit is met name het geval door:

1. verhoging van het democratische gehalte van de Europese Unie door institutionele hervormingen;
2. opname van het *Handvest van de Grondrechten* in deel II van de ontwerptekst, waaronder expliciete erkenning van het verenigingsrecht en stakingsrecht;
3. opname van de doelstelling van de sociale markteconomie en het streven naar volledige werkgelegenheid in deel I.

Natuurlijk kan het altijd beter. Maar in deze huidige versie is er sprake van een duidelijk *commitment* om vorm te geven aan het sociale 'Europa'. Volledige werkgelegenheid, sociale vooruitgang, een hoog niveau van sociale bescherming, en een sociale markteconomie zijn de doelstellingen van de Unie. Er is ook een verwijzing naar de sociale dialoog en de sociale partners. Dat het *Handvest van Grondrechten* opgenomen is in de conceptgrondwet, kan alleen tot tevredenheid stemmen.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

De Conventie heeft grote gedeeltes van de oude verdragen inhoudelijk ongemoeid gelaten, met name in het beleids gedeelte. Zo is Artikel 136-EG dat de bevoegdheden van de sociale partners en de sociale dialoog beschrijft, eigenlijk letterlijk overgenomen. De algemene mening van de Conventie was dat er ten aanzien van het sociale beleid geen nieuwe bevoegdheden voor de Europese Unie noodzakelijk waren. Volgens de FNV hoeft de Europese grondwet op zich inderdaad weinig nieuwe bevoegdheden vast te stellen. Wél moeten de Europese instellingen en de lidstaten op een groot aantal terreinen meer en beter uitvoering geven aan de verwezenlijking van het sociale beleid. Deel III van de ontwerptekst heeft alleen al een grote meerwaarde ten opzichte van de bestaande verdragen, omdat de verschillende beleidsterreinen nu overzichtelijk bij elkaar staan en niet langer kriskras door elkaar.

De FNV is van oordeel dat de onderhandelingen tussen de lidstaten ertoe kunnen leiden dat de huidige compromistekst aanzienlijk onder druk komt te staan. De FNV dringt er daarom op aan dat de huidige ontwerpgrondwet enkel aangepast wordt als het tot meer sociale vooruitgang voor alle Europeanen leidt. Het is nu hoog tijd dat de regeringsleiders aandacht aan de Europese burgers besteden. Nu is het de beurt aan het sociaal beleid.

Vanuit deze gedachte dient de ontwerpgrondwet op een viertal punten verbeterd te worden:

1. De sociale clausule moet – evenals in deel I - ook in deel III vermeld worden;
2. De burger moet voor de rechter een beroep op zijn grondrechtenbescherming kunnen doen, ook ten opzichte van het handelen van de EU instellingen;
3. Het verenigingsrecht en het stakingsrecht moeten niet uitgesloten worden van de bevoegdheid tot handelen van de EU;
4. Deel III moet een definitie van 'de open methode van coördinatie' en de daarbij behorende instrumenten bevatten.

Opname sociale clausule van de Europese Unie in deel III

Na veel acties, inspanningen en lobbies van het Europees Verbond van Vakverenigingen, sociale NGO's en niet in de laatste plaats van onszelf, is de sociale markteconomie en het streven naar *volledige* werkgelegenheid opgenomen als doelstelling van de Europese Unie. Artikel I-3, lid 3 van de ontwerptekst bepaalt:

'De Unie zet zich in voor de duurzame ontwikkeling van Europa, op basis van een evenwichtige economische groei, van een sociale markteconomie met een groot concurrentievermogen die gericht is op volledige werkgelegenheid en sociale vooruitgang, en een hoog niveau van bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu. De Unie bevordert wetenschappelijke en technische vooruitgang.'

Dit is een grote verbetering ten opzichte van de bestaande verdragen, waarin slechts een *hoog niveau* van werkgelegenheid wordt genoemd. Er is daarom alle reden tot vreugde. In het beleids gedeelte bepaalt Artikel III-99 echter:

1. *'De Unie draagt bij tot een hoog werkgelegenheidsniveau door samenwerking tussen de lidstaten aan te moedigen en hun optreden te steunen en, indien nodig, aan te vullen. De bevoegdheden van de lidstaten worden daarbij geëerbiedigd.'*

2. *'Bij het bepalen en uitvoeren van het beleid en het optreden van de Unie wordt rekening gehouden met de doelstelling van een hoog werkgelegenheidsniveau.'*

'Volledige werkgelegenheid' is nu bij de bepalingen die toezien op de daadwerkelijke bevoegdheden verminderd tot een 'hoog werkgelegenheidsniveau'. Deze discrepantie tussen deel I en deel III moet aangepast worden.

Bindende grondrechtenbescherming op Europees niveau

Het was een langgekoesterde wens van de vakbeweging dat ook de EU zich nadrukkelijk committeert aan de bescherming van de grondrechten van de burgers. Dit gebeurt met de opname van het *Handvest van de Grondrechten* in het tweede deel van de ontwerpgrondwet. Bovendien krijgt de Unie rechtspersoonlijkheid, zodat zij op termijn kan toetreden tot het *EVRM* en andere internationale verdragen.

De burgerlijke en sociale grondrechten hebben een duidelijke plaats gekregen in de verdragsstructuur van de Europese Unie en zijn nu duidelijk zichtbaar. Toch moet er de komende jaren nog steeds veel verbeteren op het gebied van de grondrechtenbescherming van de burger. Door opname van de grondrechtencatalogus lijkt het alsof de EU de grondrechten moet waarborgen zowel tegenover haar burgers als tegenover eenieder die zich op het grondgebied van de EU bevindt. Er wordt echter heel duidelijk bepaald dat de grondrechtencatalogus geen nieuwe bevoegdheden geeft aan de Europese instellingen. Een groot deel van de grondrechten moet daarom eigenlijk beschouwd worden als beginsel, waaraan geen directe rechten ontleend kunnen worden. Een burger kan zich voor de rechter niet beroepen op bescherming van zo'n mooi 'beginsel' of 'streven'.

Het is misschien een gemiste kans dat de mogelijkheid niet is aangegrepen om bindende grondrechtenbescherming op Europees niveau gestalte te geven, maar bij het begin van de Conventie bleek dat iedere bespreking van de grondrechten eerder zou leiden tot afbreuk van de bestaande bescherming dan tot vermeerdering daarvan. Om die reden heeft men ervan afgezien opnieuw de inhoud van de grondrechtenbescherming ter discussie te stellen.

Ontwikkeltraject grondrechtenbescherming

Volgens de FNV moet de komende jaren worden gebruikgemaakt van het feit dat de grondrechten zo duidelijk omschreven staan in de eerste Europese grondwet. Op zo kort mogelijke termijn moet de grondrechtenbescherming een solide juridisch afdwingbare status verkrijgen, zodat de burger er voor de rechter een beroep op kan doen. Bij ieder wetgevingsvoorstel kan het Europees Parlement nu aandacht gaan schenken aan de consequenties van dat voorstel voor de grondrechtenbescherming. Hiermee geeft het Parlement langzaam maar zeker steeds meer inhoud aan de grondrechten, zodat ze op termijn van beginselen tot afdwingbare rechten worden.

In het verleden is zo bijvoorbeeld gestalte gegeven aan de bescherming van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen. De bescherming van dit beginsel ontstond in de jaren '70 geenszins vanuit de idee van een grondrecht, maar vanuit de Franse vrees voor een concurrentienadeel als andere lidstaten niet gedwongen werden mannen en vrouwen ook gelijkelijk te belonen. In twintig jaar tijd is deze concurrentiemaatregel uitgegroeid tot een basisgrondrecht.

Totdat de Europese Unie toetreedt tot het EVRM, zal de FNV - samen met andere belangenorganisaties - waar mogelijk blijven hameren op het belang van grondrechtenbescherming in de Europese politieke besluitvorming. Op die wijze verkrijgen de papieren grondrechten hun echte waarde.

De erkenning van een grondrecht dat uitgesloten wordt?

Tot grote vreugde van de FNV bevat deel II van de ontwerptekst een omschrijving van het stakingsrecht en het verenigingsrecht. Artikel II-28 bepaalt:

'Werkgevers en werknemers en hun respectieve organisaties hebben overeenkomstig het recht van de Europese Unie en de nationale wetgevingen en praktijken het recht, op passende niveaus collectief te onderhandelen en collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten, alsmede, in geval van belangenconflicten, collectieve actie te ondernemen ter verdediging van hun belangen, met inbegrip van staking.'

Eindelijk worden het verenigingsrecht en het stakingsrecht op EU-niveau expliciet erkend.² Toch blijkt Artikel 104, lid 6 van deel III expliciet te bepalen dat de EU niet bevoegd is op te treden op het terrein van de beloning, het recht van vereniging, het stakingsrecht en het recht tot uitsluiting.

Daargelaten het feit dat deze uitsluiting door de algemene beperking aan de werking van grondrechten in deel I overbodig is, wordt op deze wijze een van de sociale kernrechten van de werknemer van iedere toekomstige Europese bescherming uitgesloten.

Deze uitsluiting kan bovendien tot rechtsongelijkheid leiden. In de toekomst kan besloten worden tot oprichting van een Europese defensiemacht. Binnen deze defensiemacht zouden militairen van verschillende lidstaten moeten samenwerken. De mate waarin militairen een beroep op bescherming van hun grondrechten kunnen doen, verschilt per lidstaat echter enorm. Waar de Nederlandse collega even overleg wil plegen met zijn bond, mag de Portugese collega dat idee niet opperen op straffe van een forse boete of zelfs gevangenis. Om de rechtspositie van de militairen uit de verschillende lidstaten op elkaar af te stemmen, zou een apart protocol opgesteld kunnen worden. Artikel III-104, lid 6 sluit echter ook de totstandkoming van een dergelijk protocol uit. Dit is een niet geringe discrepantie, terwijl het toch een kernrecht van werknemers en burgers betreft.

Open methode van coördinatie ontbreekt in ontwerptekst

Op het terrein van het macro-economisch beleid krijgt de Europese Commissie het recht om een directe waarschuwing aan een lidstaat te geven als de Commissie van oordeel is dat het economisch beleid van die lidstaat niet in overeenstemming is met de globale richtsnoeren van het economisch beleid (GREB). De bewuste lidstaat wordt dan uitgesloten van de beraadslagingen in de Raad over de verdere maatregelen tegen deze lidstaat. De Commissie kan het macro-economisch beleid van de lidstaten dus met straffe hand coördineren.

Op sociaal terrein daarentegen, heeft de Commissie een veel minder straffe hand. Zij kan slechts gebruikmaken van de open methode van coördinatie (i.e. een beschrijving door de lidstaten van het door hen gevoerde beleid aan de hand van gemeenschappelijk cijfermateriaal). Omdat de ontwerptekst nergens beschrijft welke instrumenten en bevoegdheden bij deze methode behoren, lopen de toepassing en uitvoering behoorlijk uiteen, afhankelijk van de beleidsmatige context³.

² Ook al kan een burger er vooralsnog geen enkel recht aan ontlelen, zie boven.

³ Zie de artikelen over sociaal beleid, onderzoek en ontwikkeling, industriebeleid en volksgezondheid.

Aldus bestaat er onderscheid tussen de macro-economische coördinatie (GREB) met extra handhavingmechanismen (de waarschuwing) en het zachte sociaal beleid zonder richtsnoeren⁴ en handavings- of aansporingmechanismen. Dit onderscheid kan de kloof tussen macro-economisch en sociaal beleid vergroten, terwijl duidelijk moge zijn dat sociaal beleid en macro-economische beleid corresponderende vaten zijn.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Referendum als publiek debat

De FNV vindt het een prima idee dat het kabinet een referendum over de conceptgrondwet wil organiseren. Het kabinet zal in ieder geval aan de Tweede Kamer verantwoording dienen af te leggen over de insteek in de IGC. Juist door de beslotenheid en onderhandelingen in het kader van die IGC is het volgens de FNV een goede zaak om, zij het dan achteraf, toch op heldere wijze verantwoording af te leggen. Een grondwet is immers niet zomaar iets. Niet voor niets moeten in Nederland na een wijziging van de grondwet de Kamers ontbonden worden en moeten er nieuwe verkiezingen uitgeschreven worden, zodat de burgers zich met hun stem kunnen uitspreken over de nieuwe grondwet.

De Europese grondwet heeft directe gevolgen voor onze Nederlandse bevoegdheden, en dus ook voor de rechten en plichten van de Nederlandse burgers. Het spreekt daarom voor zich dat de burgers zich moeten kunnen uitspreken. De FNV zou het te marginaal vinden als de Nederlandse burgers alleen middels de verkiezingen van het Europees Parlement de mogelijkheid zouden hebben om hun oordeel over de ontwerpgrondwet te geven.

Het is immers de verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid om aan de burgers duidelijk te maken wat de consequenties van de Europese grondwet op nationaal niveau zullen zijn. Een goede voorlichting aan de burger en een publiek debat zijn daarom essentieel. Anders bestaat het risico dat de huidige negatieve beeldvorming de uitslag van het referendum kan beïnvloeden. De vraag die aan de burgers zal worden gesteld, gaat echter over de toekomstige vormgeving en bevoegdheden van de EU. Vermeden moet worden dat het debat over iets anders zal gaan dan over de keuze tussen de ontwerpgrondwet en de bestaande verdragen. Het afwijzen van dit ontwerp betekent feitelijk niets meer dan dat men de voorkeur geeft aan de bestaande verdragen. Het publieke debat moet zich daarom concentreren op de verschillen met de bestaande verdragen. Het is de taak van de overheid goede voorlichting en informatie te geven opdat een debat over de grondwet niet verzandt in een discussie over de toetreding tot of uittreding van een lidstaat uit de EU.

⁴ Er bestaan wel richtsnoeren werkgelegenheid, maar deze kennen geen handhavingmechanisme.

Forum, Instituut voor Multiculturele ontwikkeling

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

FORUM is voorstander van het opnemen van het *Grondrechtenhandvest* in de ontwerpgrondwet. Hiermee zijn de grondrechten vastgelegd en gewaarborgd in een juridisch bindend document. Dit heeft een aantal belangrijke voordelen. Europese burgers worden hiermee beschermd tegen rechtstreekse inbreuken op de grondrechten door Europese instellingen. Bovendien wordt het voor de burgers zichtbaar waar de instellingen zich aan moeten houden en de instellingen zelf kunnen het *Handvest* als leidraad nemen bij te ontwikkelen beleid en wetgeving. Gevolg hiervan is dat het manco wordt ondervangen dat er niet opgetreden kon worden tegen mensenrechtenschendingen begaan door de Europese Unie als entiteit. Burgers kunnen immers een klacht indienen tegen handelingen van de Unie. Kortom, de Europese instellingen committeren zich aan deze vastgelegde rechten en de burgers kunnen ook van de instellingen eisen dat ze zich aan die rechten houden.

'Fort Europa' is voor niemand een onbekende term. Geen enkel land wil voor wat betreft de toestroom van migranten het 'putje' van 'Europa' zijn. Wetgeving op dat terrein komt - omdat unanimititeit van de Raad vereist is - moeilijk tot stand. Een goed voorbeeld hiervan is de richtlijn gezinshereniging. De Commissie heeft in 1999 haar eerste voorstel gedaan. Gedurende de onderhandelingen zijn rechten voor gezinsherenigers geschrapt en verplichtingen toegevoegd. Gevolg is dat in de medio 2003 door de Raad aangenomen richtlijn als norm een lage (mensenrechten)standaard is neergelegd. Het Europees Parlement - dat slechts adviesrecht had in de procedure - acht de totstandgekomen richtlijn op punten zelfs in strijd met het *Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens*. Het heeft daarom besloten een procedure tot vernietiging van de richtlijn bij het Europese Hof van Justitie aanhangig te maken.

FORUM vertrouwt erop dat betere en snellere wetgeving tot stand komt indien - zoals in de ontwerpgrondwet is voorgesteld - met gekwalificeerde meerderheid gestemd zal worden in de Raad en het Europees Parlement medebeslissingsrecht krijgt op het terrein van migratie. Een belangrijke component hierbij is echter wel dat er een sterke (kleine) Commissie komt die het Europese belang vertegenwoordigt.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Sinds het *Verdrag van Amsterdam* is wetgeving op het gebied van (im)migratie van vreemdelingen afkomstig uit landen buiten de Europese Unie (de zogenoemde 'derdelanders') en aanverwante onderwerpen een communautaire aangelegenheid geworden. In de *Conclusies* van de Top van Tampere (1999), die speciaal werd belegd over de totstandbrenging van een ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid in de Europese Unie, werd bepaald dat er een gemeenschappelijk EU-migratiebeleid tot stand zou worden gebracht. Eerlijke behandeling van derdelanders is een van de grondslagen waarop het gemeenschappelijk migratiebeleid berust. Dit heeft betrekking zowel op de harmonisatie van toelatings- en verblijfsvoorwaarden, als op integratie en antidiscriminatie en bestrijding van racisme. Volgens de Raad houdt eerlijke behandeling in het bijzonder in het aan legaal lang verblijvende derdelanders toekennen van rechten en het opleggen van verplichtingen die vergelijkbaar zijn met die van EU-burgers. Een sterke rechtspositie - en dat is de positie vergelijkbaar met die van EU-burgers - wordt door FORUM gezien als een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle integratie en voor maatschappelijke participatie. In de ontwerpgrondwet is opgenomen dat de Unie zich richt op een billijke behandeling van onderdanen van derde landen die legaal op het grondgebied van de lidstaten verblijven (Artikel III-168). Aan EU-onderdanen gelijke behandeling van lang verblijvende derdelanders is niet in de ontwerpgrondwet opgenomen. Dit vinden wij een gemis.

FORUM ziet als belangrijke doelstelling voor de Europese Unie de ontwikkeling van een multiculturele Europese gemeenschap waarin alle etnisch-culturele groepen geïncorporeerd zijn en waarbij Europees bewustzijn als gemeenschappelijke kenmerk dient. In deze gemeenschap is het noodzakelijk dat bepaalde collectieve waarden worden gedeeld, maar ook dat er respect is voor culturele identiteit en diversiteit. Slechts dan kan eenieder zich verbonden voelen met de gemeenschap. Bovendien bestaat er op deze manier voor eenieder maximale ruimte om optimaal te participeren in de Europese samenleving.

Het is belangrijk dat culturele rechten binnen de Europese Unie de aandacht krijgen die ze verdienen. Zij kunnen namelijk een positieve bijdrage leveren aan de legitimiteit van de Europese beleids en besluitvorming en de vorming van het 'Europa van de burger'.⁵

De ontwerpgrondwet geeft naar onze mening te weinig handvatten om de bovengeschetste doelstelling te kunnen realiseren. Weliswaar spreekt de ontwerpgrondwet in Artikel 3 over de eerbiediging van de rijke verscheidenheid van culturen en talen en de instandhouding van het culturele erfgoed, maar hoe dit dan precies in stand moet worden gehouden en ontwikkeld, blijft onduidelijk. De ontwerpgrondwet verwijst wel naar bestaande Europese en internationale verdragen en ook wordt het verschil in (etnische) herkomst in verband gebracht met (anti)discriminatie, maar niet - en dat is een belangrijk punt voor FORUM - met het erkennen van culturele rechten.

Naar onze mening had de ontwerpgrondwet zich explicieter moeten uitlaten over de culturele rechten van met name etnische minderheden, zoals bijvoorbeeld de Sinti en de Roma. Zij beschikken nergens in Europa over een 'eigen' territorium, zijn in de loop der eeuwen gediscrimineerd en zijn (te) ver verwijderd van het besluitvormingsproces.⁶

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

FORUM staat overwegend positief tegenover een raadplegend referendum. FORUM ziet het referendum als middel om mensen meer te betrekken bij 'Europa'. Bovendien geeft een positieve uitslag een grotere democratische legitimiteit aan de Europese grondwet.

De Europese grondwet is een ingewikkelde materie. In een referendum zal waarschijnlijk een eenvoudige vraag gesteld worden waarop met een simpel 'ja' dan wel 'nee' geantwoord kan worden. Voor FORUM is het van belang dat iedere stemgerechtigde een weloverwogen keuze kan maken. Hiervoor is het nodig dat men weet wat er in de ontwerpgrondwet staat en wat de consequenties zijn van een positieve dan wel negatieve stem.

Aan het referendum moet daarom een publiekscampagne voorafgegaan waarin de informatie wordt aangereikt om op juiste gronden tot een keuze te kunnen komen. Vanzelfsprekend is het daarbij belangrijk dat iedere stemgerechtigde wordt bereikt, door van zoveel mogelijk verschillende mediakanalen gebruik te maken.

⁵ Beugels, P. en De Groof, J, eds. *Het cultureel tekort van de Europese Unie*. Comité Buitenlands Cultureel Beleid. Budel, 2003.

⁶ Zie voor meer over dit onderwerp: Entzinger, H. 'Etnische minderheden en hun culturele rechten' in: *Het cultureel tekort van de Europese Unie*. Budel, 2003.

Interkerkelijk Vredesberaad (IKV)

'Europa' is voor velen van ons synoniem met schaamteloze verdeeldheid die 'Europa' machtdoos maakt in de wereldpolitiek, machtsspelletjes en besluitvorming die ondemocratisch is. In 'Europa' telt maar één belang het nationale belang. Tekenend was de Europese Top in 1999 in Berlijn. In het voorjaar van '99 woedde de oorlog in Kosovo en de bombardementen vonden in die tijd dagelijks plaats. Onderwijl zat 'Europa' te vergaderen over de financiering van de Unie. Er zijn iedere keer twee onderwerpen waar de regeringsleiders van de Europese Unie echt verhitte discussies over voeren, dat zijn de machtsverdeling en het geld.

De geschiedenis van 'Europa' leert ons echter telkens weer één ding: de Europese praktijk is dat deelnemen aan de opbouw van 'Europa' een compromis is tussen nationale wensen en puur eigen belang enerzijds en de regels voor het functioneren van het geheel (op het niveau van de Unie) anderzijds. In eerste instantie leek het erop dat met name de per 1 mei 2004 nieuw toe te treden landen moeite hadden met het aanvaarden van het compromis. Maar zeer recent bleek dat ook de grote landen vergeten waren dat 'Europa' bestaat dankzij het typisch Europese compromis. Het nog maar zeer recent gesneuvelde *Stabiliteitspact* toonde aan dat de grote landen, Frankrijk en Duitsland, zich niet wisten te houden aan eerder in de Unie gemaakte afspraken. De grote landen lappen verdragen aan hun laars als het ze zo uitkomt, wat een slecht signaal is. In de samenleving zal het wantrouwen ten opzichte van de Europese eenwording groeien, zo vrees ik, en sommige politici doen niet erg hun best dit te keren, integendeel.

Het dilemma is helder: politici willen een daadkrachtig 'Europa', maar als 'Europa' meer macht wordt toebedacht krabbelen ze terug. Politici zeggen dat grensoverschrijdende criminaliteit en terrorisme moeten worden aangepakt, maar de vorming van een Europees strafrecht is nog ver weg. En bij de burger groeit de vertwijfeling.

Er ontbreekt dus nog van alles aan het huidige 'Europa'. De basis van het Europese integratieproces '*nooit meer oorlog*' is nu - samen met de doelstelling '*geen honger*' - een nogal bescheiden doelstelling geworden, een doelstelling die we als vanzelfsprekend aannemen in West-Europa, één zonder ambitie. De huidige Europese Unie lijkt meer geworteld in 'economisme' dan dat zij streeft naar gemeenschappelijke waarden binnen het vredesproject 'Europa'. Het stimuleren van solidariteit, voor het IKV een grondwaarde, moet zeker binnen 'Europa' prioriteit krijgen.

'Europa' lijkt wel te pretenderen een alternatief te zijn voor de Verenigde Staten, maar is zij dat ook? De onderlinge verdeeldheid heeft voorkomen dat bovengenoemde pretentie werd waargemaakt. Het *Genève-akkoord*, opgesteld door de voormalige ministers Yossi Beilin (Israël) en Yasser Abd-Rabbo (Palestijnse gebieden), is onder aanwezigheid van vele prominenten getekend. Ook de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Colin Powell, heeft het initiatief toegejuicht en heeft de auteurs van het *Genève-akkoord* ontmoet. Het Europees Parlement heeft zijn steun toegezegd. Waarom heeft de Raad van Ministers zich nog niet achter dit initiatief geschaard, en het bijvoorbeeld laten opnemen in de Israëlisch-Palestijnse *Routekaart*?

Het buitenlandbeleid is bij uitstek een terrein waar de staten hun autonomie koesteren. Het Nederlandse buitenlandse beleid, het dient gezegd, is vaak meer retoriek dan dat het werkelijke invloed uitoefent op de te varen koers. Toch hecht ook Nederland aan de eigen Nederlandse inbreng. Nederland is nog lang niet zover dat het zijn zelfstandigheid zou willen opgeven voor een sterkere Europese stem. Als Nederland al zo moeilijk doet, kunnen we dan van Frankrijk en Groot-Brittannië, de twee landen die in het huidige stoffige internationale stelsel permanente zetels hebben in de VN-Veiligheidsraad, meer verwachten? En dus is op het gebied van de buitenlandse politiek de unanimiteit van alle regeringen gehandhaafd. Dat betekent dat als de oorlog tegen Irak zich opnieuw voordoet, 'Europa' opnieuw verlamd zal zijn. Eén troost: in het huidige *Verdrag* is dat ook zo en verwerping van de EU-grondwet zal dit probleem derhalve niet oplossen.

Wel is er ten aanzien van het buitenlandbeleid een kleine stap in de goede richting gezet: de minister van Buitenlandse Zaken. Deze minister zal de steun van het Europees Parlement nodig hebben om 25 lidstaten op één lijn te krijgen. De wieken van de molens in Brussel draaien langzaam, maar dit is mogelijk een eerste stap in de richting van een beter gecoördineerd buitenlands en veiligheidsbeleid. De minister van Buitenlandse Zaken, die de functies van eurocommissaris voor Buitenlandse Betrekkingen en de Hoge Vertegenwoordiger voor het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid in zich verenigt, treedt al in 2004 aan, en legt verantwoording af aan het Europees Parlement en moet aftreden indien het Europees Parlement dit eist. Door de combinatie van de twee functies in een EU-minister van Buitenlandse Zaken zijn loyaliteitsconflicten richting de Raad of de Commissie niet uitgesloten, maar deze functie is een van de voorstellen in de ontwerpgrondwet die belangrijk is en in ieder geval gehandhaafd moet worden.

Over een aantal andere zaken geeft de ontwerpgrondwet het Europees Parlement het laatste woord, een deel van de Europese wetgeving, zoals het asielbeleid en misdadbestrijding, zal door het Europees Parlement moeten worden goedgekeurd, maar er zijn ook pijnlijke uitzonderingen gemaakt. Op het gebied van defensie is de ontwerpgrondwet een compromis geworden. Desalniettemin bereikten op 11 december het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland een akkoord om een eigen planningscel op te richten, gekoppeld aan het Politiek en Veiligheidscomité (PVC) en aan het Militair Comité (EUMC) en de Militaire Staf (EUMS) van de EU. Die wordt weliswaar niet groots opgetuigd, omdat bij militair optreden de eerste optie altijd zal zijn samenwerken met de NAVO, maar het bereikte akkoord is voor het EU-defensiebeleid een goede ontwikkeling, mede omdat de hierboven genoemde samenwerking met de NAVO concreet is uitgewerkt en recent is vastgesteld in het document *Europese Defensie, Overleg NAVO - EU, planning en operaties*. Deze samenwerking biedt de procedures en dus de mogelijkheden om vredesoperaties te genereren, en de EU-inzet in Macedonië liet zien dat dit goed kan werken. De Europese Raad heeft kortgeleden een Europese veiligheidsstrategie vastgesteld. Hierdoor kan de Europese Commissie nu concrete voorstellen gaan uitwerken hoe met bedreigingen en mondiale uitdagingen moet worden omgegaan. De weg ligt open naar een gemeenschappelijk militair-strategisch concept, en naar het beantwoorden van de vraag waar de Europese militaire capaciteit kan worden ingezet.

De grenzen slijten in 'Europa' en 'Europa' en haar lidstaten zijn meer en meer op elkaar aangewezen. De nieuwe ontwerpgrondwet is ook een stap in die richting. Het raadplegend referendum wordt nog spannend, het is een goede zaak als het plaats gaat vinden. 'Europa' is en blijft toch van haar burgers?

LTO Nederland

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

Voor LTO is van belang dat de vaststelling van prijzen, heffingen, steun en kwantitatieve beperkingen een exclusieve bevoegdheid blijft van de Commissie en de Raad.

In de ontwerpgrondwet krijgt het Europees Parlement meer te zeggen over het Europese landbouwbeleid. Het gaat meebeslissen (co-decisie) over landbouwbeleid en de vaste landbouwuitgaven. Op dit moment kan het Parlement daarover slechts zijn opinie geven. LTO steunt deze ontwikkeling. Zij vindt het echter getuigen van gezond verstand dat de ontwerpgrondwet de vaststelling van technische maatregelen, als prijzen, heffingen, steun en kwantitatieve beperkingen, overlaat aan de Commissie en de Raad.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

LTO Nederland heeft geen onderwerp op het oog waar zij aanpassingen van de ontwerpgrondwet absoluut noodzakelijk acht.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

LTO staat positief tegenover een raadplegend referendum over de Europese grondwet. Het kan de kloof tussen de burger en 'Brussel' verkleinen en daarmee het draagvlak voor het Europees beleid vergroten.

Nationale Jeugdraad

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

Artikel 46: Het beginsel van de participerende democratie.

De Jeugdraad acht het belangrijk dat jongeren gehoord worden en invloed kunnen uitoefenen op onderwerpen die hen aangaan. De participatie van jongeren is een hoofddoel van de Jeugdraad. Op het internationale vlak wordt hier invulling aan gegeven door verschillende jongerenvertegenwoordigers. Zo gaan er onder andere jongerenvertegenwoordigers naar het *European Youth Forum*.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Artikel 49: Transparantie van de werkzaamheden van de instellingen van de Unie.

Om goed bestuur te bevorderen en de participatie van jongeren te vergroten, is het zaak om de werkzaamheden van de instellingen zo transparant mogelijk te maken. Belangrijk is om na te gaan hoe jongeren bij de besluitvorming betrokken kunnen worden en hoe er rekening gehouden wordt met wat zij belangrijk vinden. Daarbij moet gezocht worden naar mogelijkheden om hun standpunten in 'Brussel' voor het voetlicht te krijgen. De EU-instellingen moeten vervolgens de terzake genomen besluiten terugkoppelen naar de jongeren.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Geen mening.

Nederlands Helsinki Comité (NHC)

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

Het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan het Nederlands Helsinki Comité (NHC) wil vasthouden, is de opname in de ontwerpgrondwet van het *Handvest van de Grondrechten van de Unie* (deel II van de ontwerpgrondwet).

Indien dit voorstel wordt aanvaard, wordt – opnieuw – een stap voorwaarts gezet in de ontwikkeling van de bescherming van de rechten van de mens in het kader van de Europese Unie. Zoals bekend, is onder het huidige stelsel de juridische status van het *Handvest* op zijn minst onduidelijk. Deze onzekerheid staat op gespannen voet met het fundamentele uitgangspunt dat de Europese Unie gebaseerd is op de *rule of law*. Met de opname van het *Handvest* in de grondwet voor Europa krijgen de fundamentele rechten van de mens voor het eerst een expliciete ‘grondwettelijke’ status in de Europese Unie en wordt daarmee ondubbelzinnig duidelijk gemaakt dat zowel de Europese wetgever, de uitvoerende macht en de rechterlijke macht aan deze rechten en de realisatie daarvan zijn en kunnen worden gehouden.

Op het *Handvest* is kritiek geuit. Soms is die terecht en wordt door het NHC onderschreven. Een deel van deze kritiek kan worden ondervangen indien de Europese Unie zou toetreden tot het *Europees Verdrag van de Rechten van de Mens* van 1950 (*EVRM*). Onder de huidige Unie-verdragen bestaat, ook volgens het Europese Hof van Justitie, die mogelijkheid niet. De Ontwerpgrondwet opent die mogelijkheid echter uitdrukkelijk. Ook dat is een vernieuwing die, naar de mening van het NHC, in de onderhandelingen tussen de lidstaten van de Unie over de nieuwe grondwet niet zou moeten en mogen sneuvelen.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

De democratische controle op en de transparantie van de besluitvorming en de resultaten daarvan - de besluiten - zijn onder de ontwerpgrondwet voor Europa op een aantal punten (verder) verbeterd. Maar dat geldt niet voor de besluiten die door uitvoerende instellingen en organen kunnen worden genomen. Daarbij gaat het niet alleen om de Europese Commissie, maar vooral om de vele speciale organen en comités die in de loop der jaren zijn ingesteld. Voor een deel zijn de besluiten van deze organen en comités van technische aard, maar besluiten op het terrein van bijvoorbeeld asielprocedures en strafrechtcoördinatie grijpen tevens diep in op de persoonlijke levenssfeer van burgers. Noch de democratische controle noch de transparantie van dergelijke besluiten zijn momenteel op een voldoende niveau gewaarborgd. De ontwerpgrondwet biedt op dit punt nauwelijks enige verbetering. Met name vanuit het gezichtspunt van de bescherming van fundamentele rechten van de mens is een nadere regeling op dit punt een absolute noodzaak.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadgevend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Het NHC heeft geen mening over dit punt.

**Nederlandse Vrouwen Raad
(NVR)
en
de Nederlandse coördinatie van de
Europese Vrouwenlobby
(NVR en Vrouwen Alliantie)**

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

Het principe van 'gelijkheid' in Artikel 2 van de Europese ontwerpgrondwet moet behouden blijven als waarde van de Unie, maar tegelijkertijd moet eraan worden toegevoegd 'tussen vrouwen en mannen'. Deze waarde is een basisprincipe voor de Europese grondwet en in deze tijd is het absolute noodzaak deze waarde vast te leggen. Na zoveel jaren van strijd (zie ook de *Beijing Platform for Action (1995)*, *Verdrag van Amsterdam* en de nieuwste ontwikkelingen) moet datgene wat is bereikt worden vastgehouden en verder ontwikkeld.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Het schrappen van Artikel 51. Geen speciale status voor religieuze instituties. Deze kunnen evenals andere instituties hun rechten en plichten uitoefenen. Er is een scheiding tussen kerk en staat en deze moet gehandhaafd blijven.

Invoering van gekwalificeerde meerderheidsbesluitvorming met betrekking tot non-discriminatie (Artikel III-8). Vanwege de verschillende achtergronden van de huidige en de nieuw toetredende lidstaten wil de vrouwenbeweging besluitvorming over antidiscriminatie niet door een veto belemmerd zien.

Overeenkomstig de uitspraak van de Europese Vrouwenlobby staan de Nederlandse coördinatie van de Europese Vrouwenlobby en de Nederlandse Vrouwen Raad erop 'dat – gegeven het karakter van discriminatie naar geslacht - de bestaande Europese wet- en regelgeving inzake gelijkheid van vrouwen en mannen, waaronder begrepen de Artikelen 2 en 3 van het Verdrag van Amsterdam, net zo stringent en ruim worden als de overige Europese antidiscriminatie wet- en regelgeving.'

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

De Nederlandse Vrouwen Raad en de Nederlandse coördinatie van de Europese Vrouwenlobby staan positief ten opzichte van een raadplegend referendum, omdat dat het moment is dat vrouwen (schandalig ondervertegenwoordigd in dit gehele proces) hun stem kunnen uitbrengen over de definitieve tekst en zo een actieve inbreng kunnen hebben. Tot nu heeft de vrouwenbeweging in heel Europa via standpunten, lobbyacties, waarschuwingen etc. getracht haar invloed uit te oefenen om datgene wat met veel moeite was bereikt in de *Verdragen van Maastricht, Amsterdam* en *Nice* te behouden. De aanbevelingen die in februari 2003 bij de voorbereidingscommissie van de conventie zijn aangereikt, zijn nauwelijks of niet terug te vinden in de concepttekst. In Europa zijn overigens 3000 organisaties aangesloten bij de Vrouwenlobby en in Nederland 1 miljoen vrouwen!

Raad der Europese Gemeente en Regio's, Sectie Nederland (REGR)

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

Van belang is dat in de Artikelen 3 lid 3, 5 lid 1, 9 lid 3, 31 lid 2, 46 lid 1,2 en 3 en in het protocol over subsidiariteit een duidelijk verband wordt gelegd met de rol van lokale en regionale overheden in het Europese besluitvormingsproces.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

We streven niet naar een specifieke aanpassing van een bepaald punt. Handhaving van hetgeen in de ontwerpgrondwet is bepaald, is voldoende.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

De grondwet heeft belangrijke raakvlakken voor decentrale overheden en grote gevolgen voor de Europese burger. De vraag hierbij is of dit allemaal in een referendum verwoord kan worden. Onze vereniging heeft nog geen standpunt bepaald ten aanzien van een referendum.

Stichting Natuur en Milieu

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De huidige sterke bepalingen over milieu en duurzame ontwikkeling dienen ongewijzigd in de eindtekst van de grondwet opgenomen te worden. Voor Stichting Natuur en Milieu is het belangrijkste element in de ontwerpgrondwet duurzame ontwikkeling als centrale doelstelling van de Europese Unie, samen met het beginsel van de integratie van milieueisen in alle beleidsterreinen en activiteiten van de EU.

In het huidige *EU-Verdrag* is duurzame ontwikkeling al een centrale doelstelling van de EU. Hetzelfde geldt voor het integratiebeginsel. Dit beginsel staat vooraan in het bestaande Verdrag. Tot verbazing en ontevredenheid van de milieuorganisaties in Europa waren deze essentiële bepalingen niet opgenomen in de eerste conceptteksten van de nieuwe grondwet. Het heeft de Europese milieuorganisaties enige moeite gekost om deze bepalingen in hun huidige sterke formulering terug te krijgen in de ontwerpgrondwet. Gelukkig is dit uiteindelijk gelukt. Hiermee is voorkomen dat de grondwet een stap terug zou betekenen ten opzichte van het huidige Verdrag.

Artikel I-3 van de ontwerpgrondwet legt de doelstellingen van de EU vast. Duurzame ontwikkeling zoals geformuleerd in het derde lid van dit artikel heeft economische, sociale en ecologische aspecten. Deze evenwichtige formulering dient ongewijzigd te worden overgenomen door de IGC.

Hetzelfde geldt voor het integratiebeginsel. Dit horizontale beginsel is van toepassing op alle beleidsterreinen en activiteiten van de EU. Om deze horizontale werking te benadrukken is het beginsel, terecht, aan het begin van Deel III van de ontwerpgrondwet geplaatst, samen met andere bepalingen van algemene aard. Het integratiebeginsel heeft een fundamenteel karakter en had ook in Deel I kunnen worden geplaatst. Er dient dus een onderscheid te worden gemaakt tussen de horizontale bepalingen en de specifieke bepalingen in de artikelen over de afzonderlijke beleidsterreinen. Mocht de IGC ertoe besluiten om de herziening van de bepalingen van de afzonderlijke beleidsterreinen van Deel III te vergemakkelijken, dienen het integratiebeginsel en andere horizontale bepalingen als grondwettelijk te worden gezien. Herziening van deze bepalingen dient op dezelfde wijze te gebeuren als voor de constitutionele bepalingen van Deel I geldt.

Verder dient ook het milieuartikel (III-129 t/m 131) niet te worden afgezwakt.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

De verouderde bepalingen over een aantal van de belangrijkste beleidsterreinen van de EU dienen aangepast te worden aan de doelstellingen van duurzame ontwikkeling en milieubescherming.

De hoofdstukken over de beleidsterreinen van de EU – landbouw, transport, regionale ontwikkeling, enz. – bevinden zich in Deel III van de ontwerpgrondwet. Deze hoofdstukken zijn echter nooit onderwerp van debat in de Conventie geweest. Op enkele redactionele en technische aanpassingen na, zijn de bepalingen in deze hoofdstukken letterlijk overgenomen uit het huidige Verdrag.

In veel gevallen zijn deze bepalingen sterk verouderd. Sommige dateren uit de jaren vijftig en zijn nooit aangepast aan nieuwe inzichten. Doelstellingen van bijvoorbeeld het landbouwbeleid staan nu op gespannen voet met de algemene doelstelling van duurzame ontwikkeling in Deel I. Bepalingen over de interne markt dienen ruimte te laten voor milieubescherpende maatregelen.

De Europese milieuorganisaties hebben gezamenlijke voorstellen gedaan hoe Deel III kan worden aangepast. *Towards a Green EU Constitution* is te vinden op de website van onze Europese koepelorganisatie, het Europees Milieubureau (EEB), www.eeb.org.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Stichting Natuur en Milieu is voorstander van een raadplegend referendum over de grondwet.

Debat over Europese zaken in Nederland is lang uitgebleven. Het referendum zal dit debat stimuleren. Regering, politieke partijen en anderen zullen beter hun best doen om de Nederlandse burger te informeren over de werking en betekenis van de EU in het algemeen en over de grondwet in het bijzonder.

Tiye International

Algemeen

De Europese Conventie werd opgedragen voorstellen te formuleren over drie thema's, waaronder de vraag hoe de burgers dichter bij 'Europa' te brengen. De Conventie stelde onder meer maatregelen voor om de democratie, de transparantie en de doeltreffendheid van de EU te vergroten. Helaas lijkt het accent vooral gelegd te zijn op de verdeling van de bevoegdheden en de macht van EU-instituties.

Als platform van 21 landelijke organisaties van zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen is Tiye bezorgd over de extra beperkingen die kunnen worden opgelegd aan zogeheten 'derdelanders'.

Mensenrechten staan nu op de agenda. Dat is een pluspunt. Tiye vindt echter dat er niet alleen in de huidige EU-lidstaten, maar ook in landen in transitie meer aandacht moet komen voor mensenrechtenschendingen. In het bijzonder moet worden gelet op de discriminerende houding van met name overheidsambtenaren ten opzichte van minderheden in de ruimste zin en naar de ongelijke behandeling van vrouwen en mannen en van mensen in het algemeen. Voor een rechtvaardige EU is er meer nodig dan alleen *gender mainstreaming*.

Burgerschap

Tiye verwijst in dit kader naar het *Handvest van de Grondrechten van de Unie* in deel II van de ontwerpgrondwet.

Elders in de ontwerpgrondwet (Artikel 8) wordt een Europees burgerschap voorgesteld, naast een nationaal burgerschap. Dit voorstel is niet helder en daardoor kan het groepen uitsluiten. De ontwerpgrondwet definieert 'burger van de Unie' als '*eenieder die de nationaliteit van een lidstaat bezit*'. Tiye wil aandacht vragen voor dat deel van de bevolking dat *niet* de nationaliteit van een EU-lidstaat bezit, maar wel legaal in de EU verblijft. Deze groep is meestal in demografisch opzicht vrij jong. De rechten en plichten van met name deze ingezetenen vindt Tiye van belang. Ook omdat in de preambule van het ontwerpverdrag staat, dat wordt gestreefd naar een Europa voor vrede en rechtvaardigheid, en elders in het grondwettelijk verdrag dat wordt gestreefd naar vrij verkeer van personen etc.

Artikel 13-VEG van het *Verdrag van Amsterdam* biedt een wettelijk kader om de rechten van de mens in de EU (burgers en ingezetenen) te waarborgen. Genoemd artikel voorziet in de mogelijkheid van het nemen van passende maatregelen tegen discriminatie op grond van onder andere geslacht. In de ontwerpgrondwet, Titel III, Artikel II-21, wordt discriminatie naar geslacht verboden. Hieraan wenst Tiye nadrukkelijk vast te houden.

Tiye is het er mee eens dat eenieder recht op leven heeft (Artikel II-2 van de ontwerpgrondwet). Met dit artikel alleen kan echter niet worden volstaan; er moet ook een artikel komen om het leven te beschermen.

Ontwerpgrondwet, Titel VII, Artikel II-52, 1-6. Tiye vraagt zich af of de werkingsfeer van wat hier bepaald is geen juridische beperkingen zal opleveren. Het Europees Netwerk van Experts voor de Mensenrechten zou hieraan aandacht moeten besteden.

Verder maakt Tiye zich zorgen over de gehanteerde criteria voor besluitvormingen, met name over de keuzes die door de Conventie zijn gemaakt ten aanzien van de beleidsterreinen waarop met unanimiteit en met gekwalificeerde meerderheid wordt besloten.

Ten aanzien van Artikel 51 in de ontwerpgrondwet merkt Tiye op dat de scheiding tussen kerk en staat gehandhaafd moet blijven.

Met betrekking tot een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de Europese grondwet is Tiye van mening dat dit ertoe kan bijdragen dat de burgers meer betrokken raken bij 'Europa'. Er moet voor gewaakt worden dat de huidige tekst van de ontwerpgrondwet voor Europa wordt afgezwakt.

Een grondwet is gebaseerd op democratische waarden. Tiyé onderschrijft daarom de huidige formulering in de preambule van de ontwerpgrondwet dat deze is *'geïnspireerd door de culturele, religieuze en humanistische tradities van Europa (...)*. Tiyé vindt het verder belangrijk dat er een meer democratisch, transparant en rechtvaardig 'Europa' komt voor zowel staatsburgers als ingezetenen.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en Interprovinciaal Overleg (IPO)

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De VNG en het IPO hebben bij aanvang van de werkzaamheden van de Conventie twee wensen geformuleerd die voor beide organisaties van groot belang zijn. Het zijn wensen die algemeen onderschreven zijn door de belangrijke Europese samenwerkingsverbanden van lokale en regionale overheden, en die bij verschillende gelegenheden onder de aandacht van de Conventie en van de regeringen van de lidstaten zijn gebracht:

- een duidelijke en formele erkenning van de rol en positie van decentrale overheden binnen de formele structuur van de Europese Unie;
- garanties en reële mogelijkheden voor beïnvloeding van beleid en regelgeving in een vroeg stadium van het beleidsvormingsproces.

Beide punten zijn in de ontwerpgrondwet gehonoreerd. Allereerst wordt in Artikel 5 het lokaal en regionaal zelfbestuur als een essentieel element van 'Europa' erkend. Deze erkenning wordt verder uitgediept in het Artikel 9 lid 3, over het subsidiariteitsbeginsel, en ook in het bij het subsidiariteitsbeginsel behorende protocol, bijvoorbeeld via het recht van het Comité van de Regio's om naar het Hof van Justitie te kunnen gaan bij een geconstateerde inbreuk op het subsidiariteitsbeginsel. In dit protocol wordt ook aangegeven dat de Europese Commissie, alvorens een wetgevingshandeling voor te stellen, overgaat tot brede raadpleging. Dit overleg moet, waar nodig, rekening houden met de regionale en lokale dimensie van het beoogde optreden. In datzelfde protocol wordt ook gestipuleerd dat de Commissie bij voorstellen voor nieuw beleid de financiële en/of administratieve gevolgen ervan in beeld moet brengen, en erop moet toezien dat de financiële en/of administratieve lasten, voor de Unie zelf maar ook voor de nationale regeringen, de regionale of lokale overheden, het bedrijfsleven én de burgers tot een minimum moeten worden beperkt en in verhouding moeten staan tot het te bereiken doel.

Deze voorstellen, gekoppeld aan het voorstel over de participerende democratie, zoals geformuleerd in Artikel 46, dragen ertoe bij dat de door VNG en IPO gewenste consultatie ook in het conceptverdrag vorm heeft gekregen.

Aan het begin van de Intergouvernementele Conferentie hebben de VNG en het IPO er bij de minister-president op aangedrongen deze punten in de IGC te ondersteunen. Van de kant van het kabinet is dit zonder voorbehoud toegezegd.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Er zijn twee punten die wij graag nog bijgesteld zien in de nieuwe grondwet. Allereerst zijn VNG en IPO van mening dat grensoverschrijdende samenwerking, in de breedst mogelijke zin, een essentieel onderdeel vormt van het Europees integratieproces. De erkenning van dit gegeven zou teruggevonden moeten worden in het opnemen van bepalingen inzake grensoverschrijdende samenwerking in het nieuwe Verdrag.

Op de tweede plaats staan beide organisaties huiverig ten opzichte van het toekennen van een rol aan de Europese Unie inzake diensten van algemeen economisch belang: economische en sociale activiteiten die niet uitsluitend aan het marktmechanisme worden overgelaten en die tot op zekere hoogte door de overheid gereguleerd en gecontroleerd worden. Veel van die diensten behoren tot het domein van de decentrale overheden. In Artikel III-6 wordt gesproken van Europese regelgeving op dit terrein. Vooral nog zijn VNG en IPO daar geen voorstanders van.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Beide organisaties zijn van mening dat het niet aan hen is om daar een uitspraak over te doen. Voor een beslissing over het wel of niet houden van referendum is een uitspraak van het Nederlandse parlement doorslaggevend.

Vereniging VNO-NCW

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

VNO-NCW legt prioriteit bij de versterking van de bestuurskracht van de EU door middel van efficiënte besluitvorming en een betere kwaliteit van regelgeving. Daarom heeft zij tijdens de Conventieperiode vasthoudend gepleit voor het communautaire model, met andere woorden een centrale positie voor de Europese Commissie in het totale Europese beleid, meer openheid van de Raadsbesluitvorming, meer gekwalificeerde meerderheidsbesluitvorming en meer bevoegdheden voor het Europees Parlement.

De balans van het bereikte compromis van de Europese Conventie inzake de ontwerpgrondwet zou moeten worden behouden. Rekening moet immers worden gehouden met het feit dat elk streven van een bepaalde lidstaat naar veranderingen in het Conventieresultaat kan leiden tot pogingen van andere lidstaten om op het bereikte compromis terug te komen in voor het bedrijfsleven ongunstige zin.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Het Europees bedrijfsleven vraagt de concurrentiepositie van de EU centraal te stellen in de discussies. Het roept op een referentie naar het concurrentievermogen op te nemen in deel III van de grondwet.

VNO-NCW vraagt de in Artikel III-6 voorgestelde Europese wetgeving voor diensten van algemeen belang niet in de Europese grondwet op te nemen.

Indien de IGC tot een vast voorzitterschap besluit, mag deze voorzitter de positie en bevoegdheden van de Commissie en Commissievoorzitter niet verzwakken.

VNO-NCW vraagt om opname in de grondwet van waarborgen voor een betere kwaliteit van wet- en regelgeving, en mechanismen voor terugdringing en beheersing van de omvang en economische kosten ervan.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Het besluit is reeds genomen om een raadplegend referendum in Nederland te houden over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa. In toenemende mate wordt 'Europa' bekritiseerd. Er is natuurlijk niets tegen gezonde kritiek op 'Europa'. Maar deze neemt soms populistische trekken aan, waardoor het zicht op de belangrijke voordelen en verworvenheden van de Europese integratie uit het oog dreigt te worden verloren. Met het referendum over de nieuwe grondwet in het vooruitzicht hoopt VNO-NCW dat de discussie niet zal draaien om de bekende borrelpraat maar in het juiste perspectief en met feitelijke argumenten zal worden gevoerd.

Politieke partijen en politieke jongerenorganisaties

CDA

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

Het CDA zal het resultaat van de Conventie en de IGC pas beoordelen als de handtekeningen van de regeringsleiders onder het nieuwe verdrag staan. Toch zijn er al wat opmerkingen te maken. Er moet evenwicht zijn tussen de EU-instellingen. De burger moet zich bovendien in die instellingen weten te herkennen. Aan de uitbreiding van de bevoegdheden van het Europees Parlement moet worden vastgehouden, evenals aan versterking van de positie van de Commissie. De inzet is een krachtige Commissie met een groot draagvlak, zowel onder de leden van het Europees Parlement en in de Raad, als onder de bevolking.

Het CDA is voorstander van de invoering van de Europese minister van Buitenlandse Zaken. Maar daarmee is er nog geen Europees buitenlands beleid. Daar zullen de lidstaten samen aan moeten werken. In het nieuwe verdrag zijn al enkele verbeteringen opgenomen. Het CDA meent dat de huidige blokkades voor de ontwikkeling van een Europees buitenlands beleid weggenomen moeten worden. Voor ons betekent dat het toewerken naar de invoering van de gekwalificeerde meerderheidsbesluitvorming op zoveel mogelijk terreinen.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

De burger moet zich voldoende kunnen herkennen in de samenstelling van de Commissie. Het CDA blijft daarom voorstander van één stemhebbende commissaris per lidstaat. De huidige voorzitter van de Europese Commissie heeft aangegeven dat een grote Commissie de daadkracht van die instelling niet in de weg hoeft te staan. En ook het Europees Parlement heeft zich aangesloten bij deze mening.

Vetorecht bij de financiële meerjarenperspectieven is ook een zaak die nog geregeld zal moeten worden.

Een Europees Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) zal in de praktijk moeten groeien. Niet door de grote lidstaten de lijnen te laten uitzetten in de verwachting dat de kleinere wel zullen volgen. Maar wel door met elkaar in Europese kaders de discussie over de grote internationale vraagstukken aan te gaan, voordat de nationale standpunten volledig zijn betrokken. Het nieuwe verdrag voorziet in zo'n cultuurverandering, hetgeen door de CDA-fractie wordt ondersteund. En als het gaat om het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB) dan bepleiten we een complementaire rol van het EVDB aan de NAVO. De zogeheten bijstandsclausule, Artikel 5 van het NAVO-Verdrag, moet niet nog eens dunnetjes worden overgedaan door een soortgelijke passage in het Europese grondwettelijke verdrag. Ook het voorstel om te komen tot een nieuw Europees hoofdkwartier in Tervuren is wat ons betreft een onzalige gedachte.

Verder zal het *Stabiliteitspact* moeten worden gehandhaafd door de Commissie. Het sanctiemechanisme zou veel adequater moeten werken. Het CDA meent dat het verdrag dusdanig moet worden aangepast, dat er een automatisme in werking gaat treden als een lidstaat in gebreke blijft, zodat daar geen aparte besluitvorming meer over hoeft plaats te vinden. Alleen in geval van unanimité in de Raad zou daar dan van afgeweken kunnen worden.

Tot slot: de verwijzing naar de joods-christelijke tradities. Er zijn nu al vijf lidstaten, buiten Nederland, die openlijk hun steun hebben uitgesproken voor een verwijzing naar de joods-christelijke tradities. Daarnaast heeft in ieder geval de Duitse bondskanselier aangegeven dat hij geen bezwaar heeft tegen deze verwijzing. Het CDA heeft al eerder gepleit voor een opname van een dergelijke verwijzing en zou ook graag zien dat dit prioriteit zou krijgen.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Het CDA is in algemene zin tegen de invoering van het instrument van referendum. Deze principiële opvatting is gebaseerd op het geloof in de vertegenwoordigende democratie.

Het CDA heeft twee argumenten tegen een referendum in het algemeen:

1. Nederland kent een representatieve democratie. Een lid van de volksvertegenwoordiging heeft zitting in de Tweede Kamer met het volledige mandaat van de kiezer. Normaliter heeft de kiezer iedere vier jaar de mogelijkheid om zijn keus voor een bepaalde politiek duidelijk te maken. Een referendum is daarom overbodig;
2. Bovendien kan een referendum door politieke partijen worden aangewend om over weinig populaire maatregelen niet in het parlement te besluiten, maar de verantwoordelijkheid af te schuiven naar de burgers door hen via een referendum het besluit te laten nemen. Politieke partijen kunnen zich dan verschuilen achter de mening van het volk. (Vergelijk de situatie in Californië, waar sinds 1911 de mogelijkheid tot het houden van een referendum is opgenomen in de grondwet.)

Het CDA ziet geen reden om ten aanzien van het Europees grondwettelijk verdrag van dit standpunt af te wijken. Een van de argumenten die gehanteerd wordt door voorstanders van het referendum over het grondwettelijk verdrag is het vergroten van de betrokkenheid van burgers bij de Europese Unie. Het CDA ziet dit anders. Een referendum zal gedurende korte tijd de belangstelling voor 'Europa' kunnen vergroten, maar zal uiteindelijk ook een gevoel van teleurstelling bij de burgers teweegbrengen. Want als de politiek direct na het referendum de aandacht weer laat verslappen, krijgt de burger het gevoel dat hij is gebruikt.

Het CDA meent daarnaast dat het gaat om een democratische schijnvertoning. De kiezer krijgt namelijk de vraag voorgelegd hoe hij denkt over het grondwettelijk verdrag. Hij kan het goedkeuren of afwijzen. In het geval een meerderheid van de bevolking instemt met de tekst, is de speelruimte van het parlement fors ingeperkt. In het geval een meerderheid het voorliggende verdrag afwijst, zijn de volgende twee vragen aan de orde:

1. Waarom hebben mensen het verdrag afgewezen: is het te weinig Europees of juist teveel?
2. Wat zijn hiervan de consequenties?

In het verleden bleek dat als gevolg van een negatieve uitslag van een referendum de onderhandelingen over bijvoorbeeld de tekst van een verdrag niet werden heropend. Dat kon ook niet, omdat in andere landen via een referendum, dan wel een parlementaire behandeling, was ingestemd met de voorliggende tekst. Het gevolg was dat enige tijd later hetzelfde verdrag opnieuw werd voorgelegd en dat toen wel een meerderheid werd behaald. Volgens sommigen was het verschil in uitslag te herleiden tot een grotere publieksvoorlichting. Concluderend; de burger kan de grondwet dus wel afwijzen, maar aan de inhoud van het grondwettelijk verdrag wijzigt niets. De invloed van de burger via een referendum is om die reden marginaal. Om die reden zal de burger zich nadrukkelijker van 'Europa' afwenden.

CDJA

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De vergroting van de invloed van het Europees Parlement en de nationale parlementen bij de besluitvorming. De nationale parlementen zullen in een vroeg stadium betrokken worden bij de besluitvorming. Op deze manier zal de inzichtelijkheid vergroot worden. Overigens staat dit niet ter discussie bij de lidstaten.

Een van de belangrijkste elementen waarover inmiddels ook overeenstemming is bereikt, is een Europese defensiemacht. Dit draagt belangrijk bij aan een positievere beeldvorming over Europese samenwerking.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Essentieel voor een slagvaardig en sterk 'Europa' is de rol van de Europese Commissie. De grootte van de Commissie is niet het discussiepunt, maar de slagvaardigheid ervan. De Europese Commissie moet genoeg middelen hebben om lidstaten die zich niet houden aan de regels ook door middel van sancties tot de orde te roepen. Zodat bijvoorbeeld bij overtreding van het *Stabiliteits- en groeipact* de Commissie sancties kan opleggen en niet bezwijkt onder druk van de grote lidstaten.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Hierover heeft het CDJA geen definitief standpunt ingenomen. Wij vinden het belangrijk om burgers goed te informeren over de rol en werking van 'Europa'. Dergelijke informatie moet echter continue worden gegeven en of een referendum daarvoor het juiste instrument is, blijft de vraag. Het CDJA wil veel meer inzetten op scholing en voorlichting.

ChristenUnie

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De ChristenUnie is altijd warm voorstander geweest van de uitbreiding van de Europese Unie met landen uit Midden- en Oost-Europa. Het was nodig om de institutionele structuur van de Unie aan te passen aan het grotere aantal lidstaten. De nieuwe Grondwet maakt de structuren van de Unie klaar voor een Unie met 25 lidstaten (en misschien op termijn nog wel meer). Bovendien vindt een – nodige - herziening en vereenvoudiging van de Europese Verdragen plaats. Voor beide aspecten bestaat dan ook grote steun bij de ChristenUnie. Op sommige punten steunen wij de gemaakte keuzes, andere punten zien we nog graag gewijzigd.

Voor de ChristenUnie is het belangrijk dat de nationale lidstaten de dragers van de Europese samenwerking blijven. Op veel punten is dat het geval in het door de Conventie gepresenteerde ontwerp van een Europese Grondwet. De voorgestelde protocollen betreffende de voorziene rol van de nationale parlementen en de subsidiariteitstoets spreken de ChristenUnie dan ook zeker aan, al moet de werkbaarheid ervan worden afgewacht.

Bij onderwerpen waarbij in de Raad met meerderheid van stemmen wordt besloten, is het nodig dat het Europees Parlement medebeslissingsbevoegdheid krijgt.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Gezien het belang dat de ChristenUnie toekent aan nationale staten, hechten wij zeer aan een gelijkwaardige positie van lidstaten. De problemen bij het *Stabiliteitspact*, waarbij de grote lidstaten zich niet willen houden aan de gemaakte afspraken, tonen aan dat veel macht bij de grote landen niet per definitie in het belang van de gehele Unie is. Om die reden is de ChristenUnie er geen voorstander van dat er één Europese president komt en één minister van Buitenlandse Zaken. Naast het feit dat de grote lidstaten hiermee worden bevoordeeld, doet dat de eigen verantwoordelijkheden van lidstaten op het terrein van buitenlands beleid tekort.

De ChristenUnie vindt dat op bepaalde EU-terreinen een eigen verantwoordelijkheid van de lidstaten noodzakelijk blijft, omdat die nauw samenhangen met de identiteit van een lidstaat. Op die terreinen (bijvoorbeeld het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) en het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB)) moet iedere lidstaat dan ook het vetorecht behouden. Vanuit die gedachte steunen wij ook de pogingen van de Nederlandse regering het vetorecht op de meerjarenbegroting op te nemen in de Europese grondwet.

Verder is het voor de ChristenUnie belangrijk dat iedere lidstaat in de Europese Commissie blijft vertegenwoordigd.

Als de preambule in de Europese grondwet blijft staan, dan zal wel aan de geschiedenis van Europa recht moeten worden gedaan. Bij een beschrijving van haar geschiedenis moet behalve naar het humanisme ook zeker verwezen worden naar de joods-christelijke traditie van Europa.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Bij het bekend worden van het initiatief voor een nationaal (raadplegend) referendum door een aantal Tweede-Kamerleden is door de ChristenUnie met 'een open houding' gereageerd. Vooral de vergelijking met een tweede lezing bij een grondwetswijziging sprak ons aan. Gaandeweg het proces van behandeling van het wetsvoorstel nam onze bereidheid om in dit geval over onze bezwaren tegen een referendum heen te stappen af. De eigenstandige verantwoordelijkheid van de Staten-Generaal mag niet op het bordje van

de burger worden gelegd met het motief zo een 'breder draagvlak' voor de besluitvorming te krijgen. Verder bleek het onderwerp bij nadere beschouwing niet geschikt te zijn voor een nationale raadpleging. Bij het afronden van de IGC neemt de Nederlandse regering de behaalde resultaten voor haar rekening. Er zal dus geen sprake zijn van een eerlijke en neutrale campagne gericht op afgewogen oordeelsvorming door de Nederlandse burger over de Europese grondwet. De regering heeft er alleen maar baat bij als de kiezers 'ja' zeggen tegen deze grondwet, waaronder zij dan immers al haar handtekening heeft gezet.

Verder bestaat er teveel onduidelijkheid over wat er wordt gedaan met de uitslag van deze volksraadpleging. Als hierover geen duidelijkheid bestaat, leidt dit onherroepelijk tot veel frustratie bij diegenen die de moeite nemen hun stem bij het referendum te laten horen.

Naar de mening van de ChristenUnie kunnen kiezers hun standpunt over 'Europa' duidelijk maken bij de verkiezingen voor het Europees Parlement op 10 juni 2004. Partijen moeten zorgen voor duidelijke programma's zodat er ook werkelijk wat valt te kiezen op alle terreinen van Europees beleid. Daarbij moet ook aan de orde komen hoe partijen denken over de overdracht van bevoegdheden van nationaal naar Europees niveau. In het verleden is hieraan vaak stilzwijgend voorbijgegaan, zonder dat de stem van de kiezers serieus werd genomen.

D66

D66 is verheugd over het initiatief van de Europese Beweging Nederland om maatschappelijke organisaties en politieke partijen, ook in deze fase van besluitvorming, te betrekken bij het debat over de Europese grondwet.

In het algemeen zijn de vragen wat scherp gesteld. Bewoordingen als 'hoe dan ook vasthouden aan...' of 'absolute noodzaak' laten weinig speelruimte om weer te geven wat de D66-fractie belangrijk vindt, zonder dat de fractie bij voorbaat van mening is dat de Nederlandse regering een veto over de gehele grondwet zou moeten uitspreken als dat bepaalde punt niet wordt gerealiseerd. Een onderhandelingsproces is een kwestie van geven en nemen en de hoofdtoets zal zijn of 'Europa' er met het nieuwe verdrag democratischer, slagvaardiger en transparanter op wordt.

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

Voor D66 zijn verschillende elementen in de ontwerpgrondwet belangrijk:

1. Het Europees Parlement krijgt volledige budgetbevoegdheid. Ook over het landbouwbeleid, dat beslag legt op verreweg het grootste bedrag, krijgt het Europees Parlement co-decisie. Dit zal voor het eerst de weg openen naar het afschaffen van dit milieu-, dier-, consument- en derde-wereld-onvriendelijke beleid.
2. Co-decisie door het Europees Parlement wordt de standaard besluitvormingsprocedure. Dit betekent dat het Europees Parlement serieus inspraak krijgt in de besluitvorming van de EU. Het Europees Parlement is het enige democratisch gekozen orgaan van 'Europa' en hierdoor zal de democratie versterkt worden.
3. Mensenrechten worden bindend opgenomen. D66 is van oudsher een sterk voorstander van sterkere legitimering van Europese verdragen en structuren. Door middel van een grondwet waarin de rechten en plichten van de Europese burger vastgelegd zijn, wordt een grote stap in de goede richting gezet.
4. Voor D66 is het tevens belangrijk dat er een Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB) tot stand komt. Als de EU met één stem wil spreken, is het nodig dat er één Europese minister van Buitenlandse Zaken komt, en dat alle lidstaten zich onthouden van ieder optreden dat in strijd is met de belangen van de EU of daar afbreuk aan zou kunnen doen. D66 is tevreden met het voorstel dat wanneer de Europese Commissie en de Europese minister van Buitenlandse Zaken met een gezamenlijk voorstel komen, er besloten wordt met meerderheidsbesluitvorming. Maar D66 vindt het erg jammer dat er nog steeds wordt vastgehouden aan het vetorecht.
5. Het vetorecht op financiën wordt afgeschaft. De regering is hiertegen, omdat zij zeggenschap wil houden over de bijdrage van Nederland aan de Europese Unie. Daarvoor is behoud van het vetorecht echter niet nodig. Het is veel beter een nettobegrenzing aan de bijdrage van lidstaten te stellen. Zolang het vetorecht behouden blijft, zal het onmogelijk blijven structurele wijzigingen door te voeren, bijvoorbeeld ten aanzien van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en de structuurfondsen. Het veto is derhalve niet in het Nederlands belang.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

De Conventie was een zeer democratisch orgaan met vertegenwoordigers uit alle lidstaten en kandidaat-lidstaten, onder wie ook parlementariërs, die in het openbaar discussieerden over alle mogelijke onderwerpen. De Intergouvernementele Conferentie daarentegen is helemaal niet democratisch en besluitvorming geschiedt in de achterkamertjes. D66 hecht er dan ook groot belang aan dat de regeringsleiders zo dicht mogelijk bij het Conventieresultaat blijven. Dat neemt niet weg dat het resultaat van de Conventie niet de ideale Europese grondwet is voor D66. D66 had graag gezien dat de volgende punten ook waren vastgelegd in de tekst:

1. D66 is voorstander van een GBVB met méér gekwalificeerde meerderheidsbesluit vorming dan nu in het grondwetsvoorstel staat. Om een slagvaardig buitenlands beleid te kunnen voeren, is D66 geen voorstander van een veto waardoor landen het beleid kunnen blokkeren. Daarom heeft Lousewies van der Laan namens D66 op 10 juni 2003 een motie ingediend waarin zij stelt dat een slagvaardig buitenlands beleid essentieel is voor een geloofwaardige Europese Unie. D66 is tevreden met de passerelle om tot meerderheidsbesluitvorming op het gebied van het Europese buitenland beleid over te gaan, maar had liever meer ambitie gezien.
 2. Bovendien vindt D66 dat het Europees Parlement voortaan zelf moet kunnen bepalen waar het vergadert. Dan kan er eindelijk een einde worden gemaakt aan de verhuiscarrousel tussen Straatsburg en Brussel, die jaarlijks honderden miljoenen euro's kost. Ook hierover heeft Lousewies van der Laan een motie ingediend, die unaniem door de Tweede Kamer is aanvaard.
3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

D66 draagt het raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa een warm hart toe. D66 is zelf een van de initiatiefnemers van dit raadplegend referendum. D66 is van oordeel dat de invoering van de Europese grondwet bij uitstek een besluit is om aan de burgers voor te leggen. Deze raadpleging kan een belangrijke bijdrage leveren aan het aanzuiveren van het 'democratisch tekort' van de EU. In de eerste plaats kan een referendumuitspraak het maatschappelijk draagvlak vergroten voor het besluit van het parlement de Europese grondwet al dan niet goed te keuren. D66 vindt dat parlementariërs zorgvuldig dienen om te gaan met het oordeel van de bevolking. D66 is uiteraard van mening dat de uitslag van het referendum serieus genomen moet worden.

In de tweede plaats bevordert een referendum de politieke participatie. Wanneer burgers serieus worden genomen, dienen zij ook een stem te hebben. Deelname aan het debat en het kunnen kiezen, impliceren dat de burgers een serieus onderdeel van de democratie zijn. In de laatste plaats betekent een referendum een belangrijke impuls voor een publiek debat over de Europese integratie. Vergeleken met andere EU-landen kent Nederland weinig debat over 'Europa'. Een referendum dat tegelijk met de Europese Parlementsverkiezingen in juni 2004 in verschillende EU-lidstaten wordt gehouden, geeft bovendien een impuls aan een Europa wijd publiek debat over de toekomst van de EU. Dit debat had al tien jaar geleden moeten plaatsvinden en het is hoog tijd dat het er nu eindelijk van komt.

GroenLinks

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

GroenLinks heeft zich, samen met andere groene partijen in Europa, van meet af aan ingezet voor het bijeenroepen van een Conventie om een Europese grondwet te ontwerpen. Het voorstel kon worden verwezenlijkt toen de onderhandelingen tussen de Europese regeringsleiders in 2000 voor de zoveelste keer waren uitgelopen op nationale koehandel achter gesloten deuren, met het magere *Verdrag van Nice* als resultaat.

Een Conventie, die in meerderheid uit parlementariërs zou bestaan en in het openbaar zou vergaderen, kon de Europese Unie aan betere spelregels helpen, zo verwachtte GroenLinks. Die verwachting is uitgekomen. De blauwdruk voor een Europese grondwet die de Conventie heeft ontworpen maakt de EU democratischer, doorzichtiger en besluitvaardiger.

Vanuit GroenLinks' perspectief zet de ontwerpgrondwet belangrijke stappen vooruit:

Meer macht voor het Europees Parlement. De Europese volksvertegenwoordiging is de grote winnaar van de Europese Conventie. Volgens de ontwerpgrondwet wordt zij medewetgever op het gebied van asiel en justitie en bij de hoofdlijnen van het landbouw- en visserijbeleid. Tot nu toe besloot alleen de Raad van Ministers hierover, achter gesloten deuren. Beïnvloedingsmogelijkheden vooraf voor NGO's ontbraken goeddeels, evenals democratische verantwoording achteraf. Dat leverde vaak beroerde wetgeving op. Het Europees Parlement krijgt ook het laatste woord over de hele Europese begroting en over handelsverdragen. De Europese verkiezingen zullen aan belang winnen. Voor GroenLinks is interessant dat de nieuwe bevoegdheden van het Europarlement juist die beleidsterreinen betreffen waarop we tot nu toe de meeste kritiek hadden.

Minder geheimhouding. De Raad van Ministers wordt verplicht om, net als het Europees Parlement, in het openbaar te vergaderen over wetgeving. Het recht van burgers op toegang tot informatie gaat gelden voor alle EU-instellingen.

Minder bemoeizucht. Nationale parlementen kunnen aan de noodrem trekken wanneer zij vinden dat de Europese instellingen hun bevoegdheden overschrijden. Het Europees Parlement kan de Europese Commissie (het dagelijks bestuur van de EU) terugfluiten wanneer wetgeving niet goed wordt omgezet in uitvoeringsregels. Daardoor is er voor europarlementariërs minder reden om allerlei details vast te leggen in wetten.

Grotere besluitvaardigheid. Door het verdwijnen van het vetorecht van lidstaten wordt de EU besluitvaardiger op het gebied van asiel en misdaadbestrijding. Ook de rechten van werknemers en zelfstandigen die in een ander EU-land werken, kunnen beter worden geregeld.

Betere rechtsbescherming. Burgers krijgen meer instrumenten om zich tegen de EU te verweren wanneer deze hun grondrechten aantast. Het *EU-Grondrechtenhandvest* wordt bindend. Dit omvat niet alleen klassieke grondrechten, zoals het verbod op discriminatie, maar ook sociale grondrechten zoals het recht op sociale bescherming, onderwijs en gezondheidszorg. Het *Handvest* waarborgt het recht op asiel voor vluchtelingen. De EU treedt tevens toe tot het *Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden*. Daarmee wordt aan de bestaande *interne* juridische controle, door het Europees Hof van Justitie in Luxemburg, een *externe* controle toegevoegd, die door het Mensenrechtenhof in Straatsburg.

Burgerinitiatief. Voor het eerst krijgt de EU een vorm van directe democratie: het burger initiatief. Burgers kunnen een wetsvoorstel op de agenda van de Europese instellingen zetten, als zij daarvoor één miljoen handtekeningen uit verschillende landen verzamelen. De drempel van een miljoen is zeker haalbaar: na de uitbreiding volgend jaar telt de EU maar liefst 450 miljoen inwoners. Het burgerinitiatief biedt kansen voor bijvoorbeeld milieu- en dierenbeschermingsorganisaties om de EU aan te zetten tot voortvarender beleid. Zo hebben actiegroepen van omwonenden van vliegvelden, van Schiphol tot Athene, die door de

groene fractie in het Europees Parlement waren bijeengebracht, onlangs besloten om een handtekeningenactie op te zetten voor een Europees verbod op nachtvluchten.

Europese minister van Buitenlandse Zaken. De EU krijgt een eigen minister van Buitenlandse Zaken, die het buitenlands beleid van de lidstaten coördineert. Deze minister moet opkomen voor de internationale rechtsorde en mag namens de EU spreken in de VN-Veiligheidsraad. Hij of zij zal moeten opstappen wanneer het Europees Parlement het vertrouwen opzegt.

Vaste voorzitter Europese Raad. Het wisselend voorzitterschap, waardoor een dubieuze figuur als Berlusconi zich nu 'voorzitter van de EU' mag noemen, verdwijnt. De Europese Raad van regeringsleiders krijgt een vaste voorzitter. Diens bevoegdheden zijn gelukkig beperkt. Wanneer de Europese Commissie, het dagelijks bestuur van de EU, een sterkere voorzitter krijgt dan Prodi, hoeft deze zich niet te laten overvleugelen door de nieuwe Raadsvoorzitter. Dat is in het Nederlands belang, want de Commissie heeft meer oog voor de belangen van kleinere lidstaten dan de Europese Raad. De Commissie laat zich leiden door regels, in de Raad telt vooral de macht.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Zwakke punten

Natuurlijk valt er ook kritiek te leveren op de voorgestelde grondwet. GroenLinks had het vetorecht verder willen terugdringen bij sociaal beleid, (milieu)belastingen en buitenlandse politiek. Op het gebied van strafrecht zijn de bevoegdheden van de EU juist te ruim omschreven. Een minister van Buitenlandse Zaken alleen volstaat niet om tot een eensgezinder buitenlands beleid te komen dat een tegenwicht kan vormen voor de Amerikaanse spierballenpolitiek. Het is een gemiste kans dat het Europees Parlement de voorzitter van de Europese Commissie wel mag benoemen, maar dat regeringsleiders uitmaken wie de kandidaat is.

De Europese Conventie heeft echter bepalingen opgenomen die het mogelijk maken om in de toekomst, zonder grondwetswijziging, de Europese spelregels te verbeteren. De ontwerpgrondwet is als het ware op de groei gemaakt. Zonder grondwet daarentegen vallen we terug op de huidige Europese verdragen, die een veel groter tekort aan democratie kennen. De voorgestelde grondwet garandeert geen groen en progressief beleid, maar vergroot wel de mogelijkheden om daarvoor te strijden, binnen en buiten het Europees Parlement.

Ontwerpgrondwet niet openbreken

Dezelfde regeringen die eerder deelnamen aan de openbare discussies in de Conventie en tekenden voor het resultaat, voelen zich vrij om de bereikte compromissen weer open te breken nu zij hun zegje kunnen doen achter de gesloten deuren van de zogenaamde Intergouvernementele Conferentie (IGC). Als alle nationale eisen worden gehonoreerd voordat de Europese regeringsleiders de definitieve grondwet vaststellen, blijft er niets over van de democratische vernieuwingen waarover de Conventie het eens werd. Sterker nog, we kunnen zelfs met minder democratie eindigen. Een voorbeeld daarvan is het voorstel van minister Zalm en zijn collega-ministers van Financiën, die het Europees Parlement het laatste woord over de niet-verplichte uitgaven en het recht om de EU-begroting te verwerpen willen ontnemen. Het is dan eerst en vooral zaak om het werk van de Conventieleden te verdedigen tegen nationale behoudzucht.

In lijn met deze strategische keuze ziet GroenLinks vooral ruimte voor verbetering bij die onderwerpen die de Conventie heeft laten liggen: de modernisering van de beleidsartikelen in deel III van de grondwet en de invoering van een soepeler procedure voor toekomstige herziening van deze artikelen. Het is bijvoorbeeld absurd dat de artikelen over het Europese landbouwbeleid nog steeds de doelstellingen uit 1958 bevatten, productieverhoging voorop. De nieuwe doelstellingen die hier (te) langzaam voor in de plaats komen, zoals plattelandontwikkeling, dierenwelzijn en behoud van biodiversiteit, ontbreken in de grondwet. Het is bemoedigend dat het Italiaanse voorzitterschap eind november heeft voorgesteld om alsnog een artikel over dierenwelzijn toe te voegen aan deel III. Verdere verbeteringen zijn nodig.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

De Tweede Kamer heeft onlangs haar goedkeuring gehecht aan het initiatiefwetsvoorstel van GroenLinkser Farah Karimi om een raadplegend referendum te houden over de Europese grondwet. De kansen op goedkeuring door de Eerste Kamer liggen goed. Als de ontwerpgrondwet de IGC overleeft zonder al te veel democratische averij, zal GroenLinks waarschijnlijk campagne voeren vóór de grondwet. Is het masochisme, een referendum uitlokken over iets waar je voor bent? Ongetwijfeld, maar een referendum is ook de bevestiging van het feit dat de EU met deze grondwet het tijdperk van de technocratie en de voldongen feiten achter zich laat. Zonder de instemming van de burgers kan geen Europese democratie tot stand komen.

Jonge Democraten

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De Jonge Democraten (JD) zijn tevreden met het resultaat dat de Europese Conventie heeft neergezet. De JD hopen dat de Intergouvernementele Conferentie niet teveel aan dit voorstel zal veranderen. We zijn buitengewoon tevreden met de vergrote macht van de Commissie, evenals met het feit dat er nu eindelijk gekozen wordt voor een gezamenlijk buitenlands beleid. We juichen het toe dat de co-decisieprocedure wordt uitgebreid.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Naar de mening van de JD zal het vetorecht moeten verdwijnen, aangezien behoud ervan vaker ongunstig dan gunstig voor Nederland zal uitwerken.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

-

JOVD

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

Voor de JOVD is er niet een specifiek onderwerp waaraan moet worden vastgehouden. De Europese grondwet dient de culminatie te zijn van alle voorgaande verdragen en overeenkomsten. Daarnaast dient zij een symbolische en verbindende waarde te hebben. Om dit te kunnen bereiken is het noodzakelijk dat de gehele grondwet een coherent en doorlopend geheel is. Dus geen wirwar en opeenstapeling van compromissen en onduidelijke teksten. Door het laatste zou de Europese grondwet in waarde verminderen.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

De Europese grondwet dient op een groot aantal punten aangepast te worden. Om de representativiteit te vergroten, zal de stemverdeling in de Raad meer in lijn moeten worden gebracht met de daadwerkelijke bevolkingsverhoudingen binnen de Europese Unie. Daarnaast dient het voorstel voor een Europese president (i.e. de voorzitter van de Europese Raad) naast de voorzitter van Europese Commissie en de aparte Europese minister van Buitenlandse Zaken losgelaten te worden. Dit leidt tot een onaanvaardbare onduidelijkheid en potentiële conflicten. Daarnaast is het de vraag in hoeverre een Europese president daadwerkelijk invloed heeft. De kans is groot dat hij of zij een Europese Neville Chamberlain wordt die roept om '*consensus in our time*', maar wordt overspoeld door de krachten om hem of haar heen. De JOVD is voorstander van een systeem waarbij de Europese Commissie wordt omgevormd tot een Europese regering die door middel van coalitievorming vanuit het Europees Parlement wordt gekozen. Uit deze regering komt dan een voorzitter van die regering die tevens de Europese president is. De JOVD wil sowieso dat de Europese grondwet wordt aangepast waar het de bevoegdheden van het Europees Parlement betreft. Deze dienen drastisch uitgebreid te worden. Verder dienen de regelingen rondom het *Stabiliteitspact* verankerd te worden in de grondwet. De afgelopen tijd heeft al te zeer duidelijk gemaakt dat met name de grote landen zich weinig aantrekken van eerdere 'harde' afspraken.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

De JOVD is tegen een raadplegend referendum, omdat het de vertegenwoordigende democratie in Nederland aantast en de kwestie van de Europese grondwet onaanvaardbaar versimpelt tot een 'ja' of 'nee'. Uit opinieonderzoek blijkt dat de kans groot is dat burgers zonder goede reden vóór of tegen de grondwet zullen stemmen. Interesse voor 'Europa' wordt niet vergroot door een referendum. De reikwijdte van 'Europa', het optreden van Europese politici en goede voorlichting kunnen de betrokkenheid van burgers daarentegen wel vergroten.

Jonge Socialisten in de PvdA (JS)

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De Jonge Socialisten zijn zich ervan bewust dat de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet een compromis is. Toch zijn we kritisch positief over het bereikte resultaat. Kritisch, omdat er op een aantal terreinen nog verbetering noodzakelijk is. Positief, omdat het bereikte resultaat 'Europa' daadwerkelijk slagvaardiger zal maken.

Wat betreft het burgerschap van de Unie, het toevoegen van een *Handvest van Grondrechten*, de fundamentele rol van het zogeheten subsidiariteitsbeginsel en de rol van de nationale parlementen is een mooi resultaat gepresenteerd. Ook zijn in de ontwerpgrondwet een aantal sociale verworvenheden opgenomen, zoals 'gelijkheid' als waarde van de Europese Unie en volledige werkgelegenheid als doelstelling. Tevens is de sociale dialoog verankerd in de ontwerpgrondwet.

Verder zijn we ook positief over een aantal institutionele veranderingen. Zo zal de EU rechtspersoonlijkheid krijgen en zal de nieuwe voorzitter van de Commissie in het vervolg verkozen worden door het Europees Parlement. Ook op het punt van openbaarheid zijn goede compromissen gesloten. Zo zal de Raad van Ministers in het vervolg bij wetgeving in volledige openbaarheid.

De huidige tekst van de ontwerpgrondwet is voor de Jonge Socialisten een minimum dat van harte wordt verwelkomd. Gaande weg de IGC zal moeten blijken of eventuele veranderingen het concept echter niet verder onderuithalen.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Het democratisch tekort in de EU blijft op vele gebieden nog bestaan. Ten aanzien hiervan dienen nog aanpassingen te worden gedaan. Zo houdt men op belangrijke terreinen, zoals buitenlandse politiek en sociaal beleid, nog vast aan verlammeende veto's.

Als de Unie een vuist wil maken in het buitenlands beleid, moeten de lidstaten minder met unanimiteit stemmen en moet het Europees Parlement meer betrokken worden. Maar in de blauwdruk voor de nieuwe Europese grondwet blijft het Parlement op dit vlak toch weer enigszins buiten spel staan. Jammer is ook dat over toekomstige verdragswijzigingen met unanimiteit zullen moeten worden besloten. Dit betekent dat de Unie het nooit eens zal kunnen worden over nieuw beleid als een lidstaat dwars ligt.

De EU dient duidelijke politieke machtsverhoudingen te hebben. De ontwerpgrondwet stuurt aan op een eenzijdige bevoegdheid van de Raad, het Europees Parlement zou hooguit een raadgevende rol spelen of instemming moeten geven. Dat is dus een verlies. Het Europees Parlement kan het politieke tekort niet volledig wegnemen, maar moet er wel toe bijdragen dat de Europese politiek spraakmakend en herkenbaar wordt. Pas dan zal 'Europa' draagvlak krijgen in de samenleving.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

De Jonge Socialisten in de PvdA staan positief tegenover een raadplegend referendum over het grondwettelijk verdrag voor Europa. Het 'Project Europa' kan alleen dan slagen en voldoende draagvlak in de samenleving krijgen, als de burger erbij betrokken wordt. Dit referendum kan een bijdrage leveren om de kloof tussen de burger en de Europese politiek te dichten, en een grensoverschrijdend publiek debat op gang brengen over 'Europa'.

Wel moeten de fracties in de Tweede Kamer duidelijk aangeven of ze zich zullen houden aan de uitslag van dit referendum. Bovendien moeten ze zich in hun campagnes uitspreken vóór of tegen de invoering van de grondwet, zodat burgers weten waar ze aan toe zijn.

Want wat is een referendum waard als de uitslag ervan niet gevolgd wordt? In dat geval zou Nederland in een democratische crisis belanden. Het is niet aan burgers uit te leggen dat ze eerst gevraagd worden zich in een referendum over een Europese grondwet en dat de Tweede Kamer vervolgens het oordeel van de burgers terzijde schuift, uit vrees dat Nederland zich in 'Europa' zou isoleren.

Wat nu als de Nederlandse kiezers komend jaar juni per referendum tégen de invoering van een Europese grondwet stemmen? Logisch gevolg zou zijn dat Nederland dan uit de EU stapt of dat de invoering van de grondwet wordt uitgesteld.

LPF

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De Lijst Pim Fortuyn heeft niet zo zeer moeite met een 'grondwet' op zich, als wel met wat deze benaming suggereert, namelijk een federatie. Dit nog afgezien van de bekende standpunten van de LPF terzake: zij is tegen een Europese minister van Buitenlandse Zaken, tegen een vaste voorzitter van de Europese Raad en vóór het behoud van vetorecht op zoveel mogelijk terreinen. Bovendien vindt de LPF dat elk land een commissaris met stemrecht moet krijgen.

Beperkende randvoorwaarden ontbreken in de grondwet. De LPF is van mening dat het open einde contraproductief zal werken. De LPF wil daarom van de regering weten hoeveel landen - wat Nederland betreft - nog mogen toetreden tot de EU en hoever men wenst te gaan in het afstaan van soevereiniteit aan de EU, alvorens over te gaan tot een 'grondwet'. De LPF vindt dat de regering vaag is over waar zij heen wil met 'Europa'. Ook wil de LPF dat Balkenende *cum suis* een *exit*-strategie formuleert, deze mogelijkheid is immers uitdrukkelijk opgenomen in de Europese grondwet. De LPF wil de mogelijkheid ophouden dat Nederland uit de EU kan treden.

De LPF is van mening dat, met de verkiezingen voor het Europees Parlement en een referendum over de Europese grondwet in het vooruitzicht, je een heldere visie over de toekomst van de EU mag verwachten van deze regering. Immers, waartegen gaan we straks als politieke partij, maar vooral ook als burger 'ja' of 'nee' zeggen? Wat zijn letterlijk en figuurlijk de grenzen van Europa? Koersen we af op een federatie of zelfs een eenheidsstaat? Blijft de EU verder groeien en steken we de Oeral en de Bosporus over? De LPF is hiertegen, omdat de afstand tussen de burger en 'Brussel' zo groot wordt dat men zich niet meer in 'Europa' herkent.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

De Lijst Pim Fortuyn vindt het onacceptabel dat Duitsland en Frankrijk door het opblazen van het *Stabiliteitspact* de euro en de EU in de waagschaal hebben gelegd. Het is helder wat de volgende stap zou moeten zijn: de landen moeten voor het Europees Hof gedaagd worden om naleving van het pact af te dwingen.

De gevolgen zijn niet te overzien. Het *Stabiliteitspact* was een afspraak tussen de EU-landen als garantie voor een sterke euro. Deze garantie is weggefallen. De beslissing om de boetes niet op te leggen illustreert eens te meer dat de grote landen de dienst uitmaken en voorschriften niet worden nageleefd. Het vertrouwen in 'Europa' neemt onherroepelijk af. Hetzelfde geldt voor het vertrouwen in de euro. Onze pensioenpot van meer dan 400 miljard euro loopt nu gevaar en dat heeft tevens gevolgen voor de hoogte van de hypotheekrente.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

De LPF vindt dat de Nederlandse burger in 'Europa' te lang aan de zijlijn heeft gestaan. De burger mag in de besluitvorming over de Europese grondwet niet nog eens genegeerd worden, zoals bij de invoering van de euro en de uitbreiding van 'Europa' met tien nieuwe lidstaten. De LPF vindt dat de burger zich via een raadplegend referendum moet kunnen uitspreken over de grondwet.

De LPF vreest dat wanneer het democratische gehalte van 'Europa' niet snel wordt verhoogd, de burger, zeker nu de uitbreiding met tien landen een feit is, nog meer vervreemd zal raken van 'Europa'. Het risico bestaat dan dat de Europese Unie als een zeepbel uit elkaar spat.

De LPF verwerpt de stelling van sommige politieke partijen om de uitslag van het referendum slechts 'mee te laten wegen' in hun besluitvorming. Als je de burger serieus neemt, moet je ook naar hem luisteren. Democratie is echter tweerichtingsverkeer en de LPF is dan ook van mening dat de kiezer moet laten zien dat hij bij Europa betrokken wil zijn, door in groten getale aan het referendum mee te doen. De LPF legt de lat bij een opkomstpercentage van 50% en zegt de kiezer nu al toe om bij die opkomst de uitslag van het referendum bij de stemming in de Tweede Kamer over de grondwet te volgen.

PvdA

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De nieuwe grondwet moet leiden tot een meer transparant, meer democratisch en slagvaardiger 'Europa'. Het evenwicht tussen de lidstaten en tussen de instellingen is daarvoor van groot belang, omdat alleen zo het communautaire 'Europa' met 25 en meer lidstaten kan blijven functioneren. Een voor iedereen begrijpelijke expressie van de dubbele legitimiteit van de EU: een Unie van soevereine landen en een Unie van burgers, vormt daarvan de kern. Daarom is de nieuwe stemmenweging in de Raad, de forse uitbreiding van meerderheidsbesluitvorming en de versterking van de rol van de Commissie, alsmede van die van zowel het Europees Parlement als de nationale parlementen onontbeerlijk.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Wie zegt dat het conventieresultaat een goede basis vormt voor een compromis, kan niet met veto's dreigen als hij op bepaalde punten zijn zin niet krijgt. Dus absolute noodzaak is dan een te sterke formulering. Als het aan de PvdA had gelegen, waren er wel verdergaande afspraken gemaakt over meerderheidsbesluitvorming in het buitenlands beleid, over versterking van de coördinatie van het economische beleid en over het sociale beleid.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Positief, want 'Europa' is een politiek project met zulke verregaande gevolgen voor ons land en onze burgers, dat afzijdigheid geen optie meer mag zijn. Te veel overheerst het gevoel dat 'Europa' de mensen door de strot wordt geduwd. Daartegen is een referendum een goed middel.

SGP

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De SGP vindt dat op een aantal punten de ontwerpgrondwet een verbetering vormt ten opzichte van de huidige situatie. We denken dan ten eerste aan de samenvoeging van de verschillende Europese verdragen tot één enkel verdrag. Niet alleen voor de burger, maar zelfs voor de politicus was het Europese recht zo langzamerhand een compleet oerwoud aan het worden. De transparantie en helderheid die met één verdrag verkregen worden, zijn dus winst. Een tweede punt is de verdeling van bevoegdheden tussen de EU en de lidstaten. De huidige verdragen zijn daar erg onduidelijk over. Je weet vaak niet wie waarvoor precies verantwoordelijk is. In het nieuwe verdrag wordt dat anders. Daar wordt helder gesteld wie – bijvoorbeeld - op het terrein van milieu of van landbouw verantwoordelijk is: de Unie of de lidstaten, dan wel of er sprake is van gedeelde verantwoordelijkheid. Een derde pluspunt - voor ons het belangrijkste - is de grotere nadruk in het ontwerpverdrag op subsidiariteit. Nationale parlementen krijgen een welomschreven bevoegdheid om bezwaar te maken als een Commissievoorstel strijdt met het subsidiariteitsbeginsel. Dit moet ertoe leiden dat veel kritischer dan voorheen gekeken zal worden of een Europese aanpak van een bepaald probleem wel echt nodig is. Tegelijk wordt met deze bevoegdheid de betrokkenheid van de nationale parlementen bij de EU vergroot, iets waarvan de SGP een voorstander is.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

De pluspunten in het ontwerpverdrag laten onverlet dat voor de SGP de minpunten overheersen. Denk aan de preambule. Als de EU zich wil uitspreken over haar geestelijke grondslagen, dan mag een verwijzing naar het christendom daarin niet ontbreken. De nu voorliggende tekst doet geen recht aan de historie van ons continent. Een ondergesneeuwd punt in de parlementaire en publieke discussies over het nieuwe verdrag is de enorme uitbreiding van besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid. Op diverse beleidsonderdelen levert Nederland zijn veto in, zonder dat aangetoond is dat dit echt nodig is. Dan gaat het onder meer om delen van het buitenlands beleid, het justitiebeleid, financiën, grensbewaking en het sociale beleid. De SGP staat hier dus afwijzend tegenover. Het ontwerpverdrag bevat verder enkele institutionele nieuwigheden die de Unie er niet transparanter op maken. Te noemen zijn het onderscheid tussen Commissarissen met en zonder stemrecht en de Europese minister van Buitenlandse Zaken, een hybride functionaris die tussen de Commissie en de Raad in zweeft. Nieuw is ook de Europese president en daarmee het semi-permanente voorzitterschap. De SGP is voor handhaving van het roulerende voorzitterschap. Een reëel alternatief zou instelling van een duovoorzitterschap zijn, dan wel sterke uitbreiding van het Raadssecretariaat om kleine landen te ondersteunen bij het uitoefenen van het voorzitterschap. Een ander punt is dat de bepaling over flexibiliteit uit het oude verdrag in het nieuwe terug dreigt te komen. Deze bepaling zou aangescherpt moeten worden in die zin dat stilzwijgende instemming van alle parlementen moet worden verkregen, wil de Raad op basis van de flexibiliteitsbepaling zónder verdragswijziging de Uniebevoegdheden kunnen uitbreiden. Anders blijft sluipende bevoegdheidsuitbreiding mogelijk. Ten slotte zou de voorgestelde bijstandsclausule voor het EVBD uit het verdrag verwijderd moeten worden. Dit is een doublure van de bijstandsclausule die de lidstaten in NAVO-kader onderschreven hebben.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

De SGP staat afwijzend tegenover het raadplegende referendum. Daarvoor hebben we een aantal redenen. Ten eerste beschouwen wij het referendum als een uitholling van de representatieve democratie. De burgers hebben hun vertegenwoordigers gekozen. Die hebben het mandaat om vier jaar lang politieke beslissingen te nemen, ook over Europese politiek. Een referendum doet afbreuk aan de representatieve democratie. Kamerleden moeten zelf hun verantwoordelijkheid nemen en zich tegenover de burger hiervoor verantwoorden. Een tweede bezwaar heeft betrekking op de halfslachtige aard van het referendum: raadplegend. Dat schept verwachtingen waarvan maar de vraag is of die waargemaakt kunnen

worden. De uitslag is niets minder en niets meer dan een advies van de burger. Omdat het referendum formeel niet bindend is - de grondwet verbiedt dat nog steeds - is het dus eigenlijk een fopspeen. De manier waarop het advies zal worden gewogen, zal onvermijdelijk leiden tot groot geharrewar. Ten derde vinden wij dat het onderwerp zich niet leent voor een referendum. Een referendum kan je nog voorstellen bij een onderwerp als de euro, maar als je spreekt over zo'n gecompliceerd en ingewikkeld document als de Europese grondwet, waar zeg je dan precies 'ja' of 'nee' tegen?

SP

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De SP verwerpt het ontwerp voor Europese grondwet als zodanig. Een grondwet hoort een document te zijn waarin de scheiding der machten, de bevoegdheden en de besluitvormingsprocessen worden vastgelegd op initiatief van mondige burgers. De ontwerpgrondwet schiet in dit opzicht hopeloos tekort omdat er politiek-inhoudelijke keuzes in worden vastgelegd. Zo verplichten de lidstaten zich hun defensie-inspanningen op te voeren, een Europees bewapeningsagentschap op te zetten en beschouwen zij de NAVO als het institutionele kader waarbinnen zij hun defensie-inspanningen coördineren. Hetzelfde geldt voor de economische grondlagen van de Unie. Wij willen geen grondwet waarin het neoliberale karakter van de economie (vrije en onvervalste concurrentie tussen en binnen de lidstaten) is vastgelegd.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

Een aanpassing van de grondwet zou op twee gebieden plaats moeten vinden. In de eerste plaats moeten de politiek-inhoudelijke keuzes voor een militaristisch en liberaal 'Europa' uit de grondwet. En verder dient de grondwet een raamwerk te zijn voor een volwaardig parlementair stelsel, waarin het Europees Parlement alle bevoegdheden krijgt die bij een parlement horen. Het feit dat ten opzichte van de bestaande situatie de bevoegdheden van het Europees Parlement in de ontwerpgrondwet worden uitgebreid (co-decisie op vrijwel alle terreinen) gaat de SP niet ver genoeg.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

Het is een goede zaak dat er in Nederland een raadgevend referendum wordt gehouden over de grondwet. De totstandkoming van de EGKS, de EEG en de EU is tot nog toe altijd het resultaat geweest van achterkamertjespolitiek op initiatief van de top van het Europese bedrijfsleven en de regeringsleiders en staatshoofden van de lidstaten. De toekomst van 'Europa' en de grondwet zijn zo belangrijk dat de bevolking zich daarover moet kunnen uitspreken. De vorming van een verenigd Europa dat niet door de bevolking van de betrokken landen gedragen wordt, dreigt bij voorbaat op een mislukking uit te draaien. Een 'Nee' tegen deze grondwet is voor de SP een stap op weg naar een ander 'Europa', dat sociaal, veilig en democratisch is.

VVD

1. *Wat is voor uw organisatie het belangrijkste element uit de door de Conventie gepresenteerde ontwerpgrondwet voor Europa waaraan uw organisatie hoe dan ook wil vasthouden?*

De VVD is groot voorstander van betrokkenheid van de nationale parlementen bij de subsidiariteitstoets, zoals in het grondwetsontwerp is vastgelegd ('gele kaart'). De betrokkenheid van nationale volksvertegenwoordigers bij de Europese besluitvorming zal de democratische controle een nieuwe dynamiek geven. Zij krijgen nu directe invloed, in plaats van indirecte betrokkenheid via controle op de Europese inbreng van hun regeringen. De Eerste en Tweede Kamer zullen hun werkwijze dienen aan te passen om hun invloed ook daadwerkelijk te doen gelden, want deze invloed schept verplichtingen.

2. *Op welk punt(en) acht uw organisatie aanpassing van de ontwerpgrondwet voor Europa absolute noodzaak?*

De VVD wil (1) één stemhebbende eurocommissaris per lidstaat, (2) een direct door het Europees Parlement gekozen voorzitter van de Europese Commissie, die tevens de Europese Raad voorziet en dus geen vaste president van de Europese Raad, (3) een scherpe omschrijving van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de Europese minister van Buitenlandse Zaken, die thans een koekoeksjong in de Europese Commissie is, (4) behoud van een nationaal veto bij het vaststellen van de Financiële Perspectieven, (5) zware versterking van de positie van de Europese Commissie bij de naleving van het *Stabiliteitspact*, (6) heldere afbakening tussen Europees en nationaal strafrecht. Kort samengevat: de VVD wil voorkomen dat er een directorium van de grote lidstaten in de Europese Unie ontstaat.

3. *Hoe staat uw organisatie tegenover een raadplegend referendum in Nederland over de definitieve tekst van de grondwet voor Europa?*

De VVD is voorstander van een raadplegend referendum omdat de burger zich hierin kan uitspreken over de definitieve tekst van de Europese grondwet. In het geval van de Nederlandse grondwet, dienen er Tweede-Kamerverkiezingen plaats te vinden voordat de Kamer zich definitief over wijziging uitspreekt. In het kader van de Europese grondwet bestaat deze mogelijkheid niet, een raadplegend referendum voorziet in deze lacune.

EBN-werkgroep Europese grondwet

Persbericht 13 maart 2003

De werkgroep Europese grondwet van de Europese Beweging Nederland (EBN) heeft met waardering kennisgenomen van het ontwerp van het presidium van de Europese Conventie van de eerste 16 artikelen van het constitutionele verdrag (Titel I: Definitie en doelstellingen van het verdrag). Zij merkt het volgende op:

1. De werkgroep acht het van groot belang voor de toekomst van 'Europa' en alle Europese burgers dat eindelijk een serieus begin is gemaakt met het ontwerpen van een Europese grondwet. Het opstellen en publiceren van dit ontwerp is een daad van historische betekenis.
De 15 leden van de Europese Unie tezamen met de 10 nieuwe lidstaten verbinden zich in de toekomst samen te leven onder een gemeenschappelijk constitutioneel regiem. Hier wordt geschiedenis geschreven. Extra aandacht moet worden besteed aan de koppeling van de discussie op ambtelijk, politiek en wetenschappelijk niveau en de discussie in het land.
2. De werkgroep acht het verheugend dat in het ontwerp expliciet wordt gesproken van een federale structuur inzake de verdeling van de bevoegdheden tussen de Europese instituties en de lidstaten. Met de voorgestelde onderverdeling in exclusieve, gedeelde en ondersteunende bevoegdheden stemt de werkgroep volledig in. De werkgroep meent wel dat de uitwerking van deze onderverdeling naar de concrete beleidsterreinen waar de Unie zich op begeeft, nog niet helder is geregeld.
Zowel de voorgestelde exclusieve competenties van de Europese Unie als de invulling van het subsidiariteitsbeginsel acht de werkgroep overtuigend.
Terecht wordt in het voorstel de nadruk gelegd op Europese waarden als vrijheid en gelijkheid en de Europese tradities inzake rechtsstaat en democratie.
Het is wezenlijk, zo meent de werkgroep, dat de Europese Unie overal ter wereld conform deze beginselen optreedt, met uitdrukkelijke inachtneming van een diep respect voor andere culturen en opvattingen, zowel binnen de grenzen van de Unie als daarbuiten.
3. De Europese Unie zal in de toekomst kunnen toetreden tot het *Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden*. Dit is een groot winstpunt. De werkgroep zou evenwel graag zien dat de Unie een meer algemene bevoegdheid wordt toegekend om op het terrein van mensenrechten te kunnen optreden. Een dergelijke bevoegdheid zou de Europese Unie in staat kunnen stellen ook toe te treden tot andere mensenrechtenverdragen, zoals die betreffende de uitbanning van rassendiscriminatie en de bescherming van het kind.
4. De werkgroep acht het verheugend dat in het ontwerp aan het Europese burgerschap (voor degenen die de nationaliteit van een lidstaat van de Europese Unie bezitten) een groot belang wordt gehecht. De werkgroep vindt het tegelijkertijd jammer dat deze vernieuwing niet is benut om de inhoud van het Europese burgerschap te versterken. Zo zou de werkgroep wensen dat Europese burgers overal waar zij in de Europese Unie verblijven niet alleen aan gemeenteraadsverkiezingen kunnen deelnemen - zoals thans reeds het geval is - maar ook aan regionale en landelijke verkiezingen.
5. De werkgroep betreurt het ten slotte dat in het ontwerp niet, zoals thans in het *EU-Verdrag* het geval is, een verwijzing is te vinden naar het behoud en de verdere ontwikkeling van het *acquis communautaire*.

Persbericht 20 juni 2003

Vandaag wordt het ontwerp van de Europese Conventie voor een constitutie officieel gepresenteerd aan de Europese Raad van Thessaloniki. Een werkgroep ad hoc van de Europese Beweging Nederland heeft de werkzaamheden van de Conventie sinds haar instelling gevolgd en een aantal voorlopige conclusies getrokken.

De werkgroep prijst het initiatief een Conventie in te stellen om de Intergouvernementele Conferentie over de aanpassing van de Europese Verdragen voor te bereiden. De hoge verwachtingen die de Europese Conventie aanvankelijk wekte, zijn echter niet geheel bewaarheid. De doelstelling de betrokkenheid van de burgers bij 'Europa' te vergroten, is niet voldoende tot haar recht gekomen.

De Conventie is nuttig gebleken voor het beantwoorden van de serie vragen over de toekomst van 'Europa' en de hervorming van de instituties die tijdens de Top van Laken is opgesteld. Er is op verscheidene punten grote vooruitgang geboekt. Zo heeft de Europese Unie rechtspersoonlijkheid gekregen, is er een oplossing gevonden voor de rol van de nationale parlementen en het subsidiariteitsvraagstuk, is het *Handvest van de Grondrechten* geïncorporeerd in de constitutie en juridisch bindend geworden en zijn op het institutionele vlak, na vele jaren van stagnatie, vorderingen gemaakt.

Instellingen

Belangrijke institutionele punten waarover de Conventie zich heeft gebogen, zijn het voorzitterschap van de Raad, het aantal leden van de Commissie en de vereisten voor een gekwalificeerde meerderheid van stemmen. Voor de Europese Beweging is de communautaire methode altijd belangrijk geweest. Als de uitkomsten van voornoemde institutionele discussies in de Conventie aan dit uitgangspunt getoetst worden, kan geconcludeerd worden dat de rol van het Europees Parlement en het democratisch karakter van de Unie versterkt zijn.

Het voorzitterschap van de Raad

De werkgroep constateert dat de kleine landen, Nederland voorop, ten onrechte het voorstel voor een vast voorzitterschap van de Europese Raad hebben gebrandmerkt als een poging van de grote lidstaten de Unie te domineren. Het is immers zeer de vraag of, gezien de onderlinge spanningen, de zes grote landen bereid zullen zijn dit meerjarig voorzitterschap toe te vertrouwen aan een voormalig regeringsleider van een van hen. Bovendien zou zijn verkiezing niet mogelijk zijn zonder de stem van minstens zeven van de negentien kleine landen. Een president van de Europese Raad moet, wil hij zich enig gezag verwerven, kunnen rekenen op de steun van zo niet alle, dan toch de overgrote meerderheid van de lidstaten. Te verwachten valt dan ook dat hij zal trachten ten opzichte van de leden van de Europese Raad een zo onpartijdig mogelijke houding in te nemen, zodat een meerjarig voorzitterschap een supranationaal element zou kunnen toevoegen aan het intergouvernementele hart van de Unie, de Europese Raad.

Uitgangspunt bij de beoordeling van het voorstel voor een meerjarig presidentschap dient te zijn de broodnodige versterking van de besluitvorming na de uitbreiding in 2004. Niet ontkend kan worden dat een meerjarig voorzitterschap daaraan een bijdrage kan leveren, mits het zich richt op uitvoering van een door de Commissie voorgesteld meerjarenprogramma. Voorkomen dient te worden dat de voorzitter van de Europese Raad uitvoerende bevoegdheden krijgt of de taak gaat overnemen of bemoeilijken van de Unieminister van Buitenlandse Zaken. Op het terrein van de buitenlandse politiek zou hij alleen bij overleg op het hoogste niveau een rol moeten spelen. Zijn taak zou beperkt dienen te blijven tot het brengen van continuïteit in de werkzaamheden van de Europese Raad en het voorbereiden van zijn zittingen. Hij dient daartoe de daarvoor noodzakelijke contacten te onderhouden met de voorzitters van de diverse Raden, de Commissie en de regeringen van de lidstaten. Om geen nieuwe bureaucratische competentieconflicten in het leven te roepen, dient de creatie van een eigen ambtenarenapparaat voor het voorzitterschap te worden uitgesloten. Ambtelijke ondersteuning zal hij moeten vinden binnen het bestaande Secretariaat-Generaal van de Raad.

De Europese Commissie

De werkgroep meent dat de Commissie zelf moet kunnen besluiten over de eigen werkverdeling. Onnodig veel aandacht is besteed aan de omvang van de Commissie en de afweging van effectiviteit en legitimatie

door brede samenstelling. Volgens het voorstel van de drie Benelux-regeringen gaat de Commissie na 2009 bestaan uit maximaal 15 leden, bijgestaan door een aantal gedelegeerd commissarissen. Elke lidstaat heeft recht op één commissaris of gedelegeerd commissaris op basis van een rotatiesysteem dat voor iedereen gelijk is. Het is echter de vraag of, uit het oogpunt van de legitimiteit van de instelling, niet een systeem zonder 'tweederangs' commissarissen de voorkeur verdient: alle commissarissen zouden dan stemrecht moeten hebben.

Gekwalificeerde meerderheid

Steun verdient het ter tafel liggende voorstel de weinig transparante en de besluitvaardigheid van de Raad complicerende regeling van de gekwalificeerde meerderheid uit het *Verdrag van Nice* te vervangen door een dubbele meerderheid: een meerderheid van lidstaten die tevens minstens drievijfde van de bevolking van de Unie vertegenwoordigen. Als deze regeling niet aanvaardbaar is voor onderwerpen die thans met unanimiteit worden beslist, zou daarvoor ook een zwaardere meerderheid kunnen worden aanvaard, bijvoorbeeld tweederde van de lidstaten die tevens tweederde van de bevolking vertegenwoordigen.

Adviezen aan de Nederlandse regering

De werkgroep keurt het verzet van de Nederlandse regering tegen een aantal punten waarop de Conventie vooruitgang heeft geboekt af. Dit betreft met name:

1. Financiën, in het bijzonder de begroting. Besluitvorming op dit terrein is van essentieel belang en mag niet worden belemmerd door een unanimiteitseis en de daaraan verbonden chantagemogelijkheden van landen die weinig aan de begroting bijdragen. De Nederlandse financiële belangen lopen parallel met die van een aantal andere nettobetalers, zodat aan een Nederlands veto weinig behoefte lijkt te bestaan.
2. Justitie. De noodzaak van een goed werkend straf(proces)recht voor grensoverschrijdende ernstige criminaliteit en voor delicten tegen de financiële belangen van de Unie, is ook voor Nederland van groot belang. Het lijkt onverstandig op dit gebied een vetorecht te verlenen, ook aan de meer perifeer gelegen lidstaten waar het belang van een gemeenschappelijke regeling wellicht kleiner wordt geschat. Communautarisering hoeft geen afbreuk te doen aan de specifieke verworvenheden van het Nederlandse strafrecht. Vasthouden aan unanimiteit zal in de toekomst nog meer dan in het verleden aanleiding geven tot hetzij impasses, hetzij chantage bij de besluitvorming.
3. Het buitenlands beleid. De Nederlandse regering blijft vasthouden aan eenstemmigheid, waardoor de kans op een gemeenschappelijk buitenlands beleid verdwijnt. Hier verdient invoering van een super-gekwalificeerde meerderheid aanbeveling, in het bijzonder wanneer de nieuwe minister van Buitenlandse Zaken en de Commissie een gezamenlijk voorstel indienen.

Transparantie van het besluitvormingsproces

De Unie is dichterbij de burger gekomen. De structuur en de besluitvorming van de Unie zijn nog steeds ingewikkeld, maar er is vooruitgang geboekt. Verdubbeling van de gebieden waarop met meerderheid zal worden besloten en de daarmee gepaard gaande grotere bevoegdheden van het Europees Parlement zijn een zeer positieve ontwikkeling. Twijfel bestaat echter over het functioneren van het trio van Raads-president, voorzitter van de Commissie en minister van Buitenlandse Zaken. Sommige leden van de werkgroep vinden dat men in Nederland te veel de Europese gezindheid van Conventievoorzitter Giscard d'Estaing in twijfel trekt. Die ijvert voor het verhelpen van het democratisch tekort in de Europese Unie via de weg van versterking van intergouvernementele aspecten.

De werkgroep pleit voor een duidelijke scheiding tussen het eerste deel van de constitutie, waarin de fundamentele van de Unie zijn neergelegd, en het gemakkelijker te wijzigen beleidsdeel. De werkgroep juicht het toe dat de Conventie de grondrechten uit het *Handvest* van Nice integraal in het duurzame gedeelte heeft opgenomen.

Referendum

Over de wenselijkheid en haalbaarheid van een Europees referendum over de constitutie bestaat geen *communis opinio* in de werkgroep. Sommige leden achten het opportuun, andere achten het onmogelijk. Als er geen Europees referendum komt over de constitutie, is voorwaarde voor lokale referenda dat dezelfde vraagstelling aan de burgers voorgelegd wordt op ongeveer hetzelfde moment.

Taal

De werkgroep vindt het gewenst de discussie over taal en cultuur in Europa te intensiveren. Binnen de werkgroep is intensief gediscussieerd over het verplichtstellen van eenzelfde tweede moedertaal - een *lingua franca* - voor alle Europese burgers in een regio, bijvoorbeeld: Engels in het Noordwesten, Frans in Zuid-Europa en Duits in Oost-Europa. Momenteel bestaat hierover nog geen consensus.

Conclusie

De werkgroep vindt het positief dat de Conventie geen keuzemogelijkheden heeft voorgelegd aan de regeringsleiders, maar met een gezamenlijk voorstel voor een ontwerpverdrag is gekomen. Hoewel het beleidsdeel van de constitutie nog niet gereed is, kan reeds de conclusie getrokken worden dat met de Conventie meer bereikt is dan tevoren in Intergouvernementele Conferenties. De regeringsvertegenwoordigers waren de meest behoudende groep en remden een aantal voorstellen af, maar verschaffen het constitutievoorstel wel de nodige legitimiteit om door de komende Intergouvernementele Conferentie goedgekeurd te worden. Spanje en Nederland waren op 13 juni de enige landen die reeds reserves aantekenden. De uiteindelijk bereikte tekst is niet in alle opzichten ideaal, maar de werkgroep heeft geen enkele aanwijzing dat het resultaat van een Intergouvernementele Conferentie beter kan zijn. Vooral ter voorkoming van een nieuwe impasse raadt de werkgroep de Nederlandse regering aan zich bij de Intergouvernementele Conferentie loyaal op te stellen ten opzichte van de voorstellen van de Conventie.

Leden EBN-werkgroep Europese grondwet

Prof. mr. E.A. Alkema	Staatsraad in buitengewone dienst
Prof. dr. J.W. de Beus	Hoogleraar Politieke en Sociaal-Culturele Wetenschappen Universiteit van Amsterdam
Prof. dr. P. den Boer	Hoogleraar Europese Cultuurgeschiedenis Universiteit van Amsterdam
Prof. dr. P.G. Cobben	Hoogleraar Geschiedenis der Wijsbegeerte Universiteit van Tilburg
Dr. W.F. van Eekelen	Voorzitter Europese Beweging Nederland Lid Eerste Kamer der Staten-Generaal
Prof. mr. dr. W.T. Eijsbouts	Hoogleraar Europese Studies Universiteit van Amsterdam
Prof. mr. P.J.G. Kapteyn	Hoogleraar Europese Studies Universiteit van Amsterdam
Prof. dr. D.H.M. Meuwissen	Hoogleraar Rechtsvergelijking Hanse Law School Bremen
Dr. J.W. Sap	Universitair Hoofddocent Europees Recht en Staatsrecht Vrije Universiteit Amsterdam
Prof. mr. H.G. Schermers	Hoogleraar Recht der Internationale Organisaties Universiteit Leiden
Prof. mr. J.W. de Zwaan	Hoogleraar Recht van de Europese Unie Erasmus Universiteit

De EBN-werkgroep Europese grondwet was werkzaam van augustus 2002 tot juli 2003.

Lijst van personen die hun medewerking hebben verleend

Maatschappelijke organisaties

- AEGEE-Groningen*
M. Kersten, voorzitter
- CNV*
Drs. E. van Velsen
- Consumentenbond*
Mevrouw drs. K. de Jonge, directeur
- Europese Beweging Nederland (EBN)*
Dr. W.F. van Eekelen, voorzitter
- Europese Liga voor Economische Samenwerking (ELES)*
Drs. M. van der Velden, secretaris
- FNV*
Mevrouw mr. dr. M. Bulk, beleidsmedewerker Europese Zaken
- Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling*
Mevrouw E. Gerritsma, juridisch beleidsmedewerker
- Interkerkelijk Vredesberaad (IKV)*
Mevrouw W.J. van Aartsen, politiek coördinator
- Interprovinciaal Overleg (IPO)*
H.J.I. van Leeuwen, contactfunctionaris Europa
- LTO Nederland*
Mr. R. Wijbenga, beleidsmedewerker Internationale Zaken
- Nationale Jeugdraad*
Mevrouw K. el Bouchtaoui, bestuurslid Internationaal
- Nederlands Helsinki Comité (NHC)*
Drs J. Kösters, directeur
- Nederlandse Vrouwen Raad (NVR) en de Nederlandse coördinatie van de Europese Vrouwenlobby (NVR en Vrouwen Alliantie)*
Mevrouw drs. H.G.I.M. Brummelhuis-Middelhoff, voorzitter Europa werkgroep
- Raad der Europese Gemeenten en Regio's, Sectie Nederland (REGR)*
Mr. H.H.M. Jeurissen, directeur
- Stichting Natuur en Milieu (SNM)*
R.E. Hallo, coördinator Internationaal Programma
- Stichting Tiye International*
Mevrouw R.A. Naloop, voorzitter
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)*
Drs. F. Hilterman, contactfunctionaris Europa
- Vereniging VNO-NCW*
Mevrouw drs. M.J.A. Oomen, secretaris Internationale Economische Zaken

Politieke partijen en politieke jongerenorganisaties

- CDA*
Dr. J.J. van Dijk, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal
- CDJA*
L. Ermek, vice-voorzitter
H. van Rossum, internationaal secretaris en voorzitter werkgroep Europa
- ChristenUnie*
Mevrouw drs. H.R. van den Berg, beleidsmedewerker Tweede-Kamerfractie ChristenUnie
- D66*
Mevrouw mr. L.W.S.A.L.B. van der Laan, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal

GroenLinks

Mevrouw J.H. Zwerver, internationaal secretaris a.i. in het partijbestuur van GroenLinks
R. Wouters, beleidsmedewerker GroenLinks in het Europees Parlement

Jonge Democraten (JD)

Mevrouw J.D. Paulssen, internationaal secretaris

JOVD

F.J.M. de Lange, landelijk voorzitter 2002-2003

Jonge Socialisten in de PvdA (JS)

K. Hassan

LPF

Mevrouw L. Krätzschmar, beleidsmedewerkster Buitenlandse Zaken Tweede-Kamerfractie LPF

PvdA

Drs. F.C.G.M. Timmermans, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal

SGP

Mr. C.G. van der Staaij, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal

SP

Dr. J.G.C. van Heijningen, beleidsmedewerker Buitenland TweedeKamerfractie SP

VVD

Mr. drs. J.C. van Baalen, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal